

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства
імені Костянтина Нємця***

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

«_____» _____ 2025 р.

**ОСОБЛИВОСТІ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ
В КОНТЕКСТІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконала: студентка 4 курсу, групи ГР-41
спеціальності **106 «Географія»**
ОПП «Географія рекреації та туризму»
Прокопчук Каріна Романівна

Науковий керівник:
д. геогр. н., професор Сегіда Катерина Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____
Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ
_____
Секретар ЕК Олена ПЕДЬ
«_____» _____ 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1. Концепція стійкого розвитку: короткий ретроспективний огляд становлення, ключові ідеї.....	6
1.2. Аналіз основних документів, які регламентують принципи стійкого туризму.....	8
1.3. Дефініція поняття «стійкий туризм», його зміст та індикатори.....	10
1.4. Аналіз попередніх досліджень з питань стійкого туризму.....	13
РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СТІЙКОГО ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ СВІТУ.....	17
2.1. Цікаві кейси та успішні практики стійкого туризму в країнах Америки..	17
2.2. Цікаві кейси та успішні практики стійкого туризму в країнах Азії.....	28
2.3. Цікаві кейси та успішні практики стійкого туризму в країнах Європи	38
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТІЙКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Аналіз нормативної бази України з питань стійкого туризму.....	47
3.2. Особливості стійкого розвитку туризму в Україні.....	49
3.3. Аналіз програм у галузі стійкого туризму в Україні.....	55
3.4. Проблеми та перспективи впровадження стійкого туризму в Україні.....	62
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Туризм є однією з провідних галузей світової економіки, що демонструє динамічне зростання та суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток, культурне середовище та природні ресурси. Його розширення сприяє створенню робочих місць, розвитку інфраструктури, залученню інвестицій і формуванню позитивного іміджу регіонів на міжнародній арені. Водночас інтенсивний розвиток туризму створює ризики надмірного антропогенного навантаження на екосистеми, призводить до деградації довкілля, комерціалізації культурної спадщини та зростання соціальних диспропорцій.

У відповідь на ці виклики формується новий підхід до організації туристичної діяльності – стійкий туризм. Його основою є концепція стійкого розвитку, що була офіційно закріплена у 1992 році на Конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро. Вона орієнтована на досягнення балансу між економічним зростанням, соціальною справедливістю та збереженням природного середовища, враховуючи потреби як нинішніх, так і майбутніх поколінь. Стійкий туризм, як приклад втілення цієї концепції, передбачає планування та розвиток туристичної діяльності таким чином, щоб мінімізувати її негативні наслідки, одночасно підтримуючи економічну ефективність, збереження культурної і природної спадщини та підвищення добробуту місцевого населення. Його розвиток передбачає інтеграцію екологічних стандартів, участь громад у прийнятті рішень, справедливий розподіл вигод і відповідальне ставлення до ресурсів.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою у розробці й впровадженні ефективних підходів до розвитку туризму в Україні та світі відповідно до принципів стійкості. У контексті обмеженості природних ресурсів, необхідності збереження біорізноманіття, забезпечення соціальної згуртованості та стимулювання економічної активності, стійкий туризм виступає як важливий чинник сталого майбутнього. Такий підхід дозволяє гармонізувати інтереси туристів, місцевих громад і держави, забезпечуючи одночасно захист довкілля,

збереження культурної спадщини та створення нових економічних можливостей. У світлі глобальних екологічних викликів та соціально-економічної нестабільності, стійкий туризм набуває стратегічного значення як інструмент підвищення якості життя, зміцнення локальних економік та просування відповідального споживання туристичних ресурсів. Для України, яка має потужний потенціал у сфері природного та культурного туризму, актуальність переходу до стійких моделей розвитку особливо зростає в умовах євроінтеграції, необхідності відновлення територій та посилення міжнародної співпраці.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей розвитку туризму в Україні в контексті стійкого розвитку, виявлення ключових проблем та перспектив впровадження принципів стійкості в туристичну галузь, а також аналіз національного та міжнародного досвіду з реалізації таких підходів.

Відповідно до мети, були поставлені такі **завдання**:

- провести ретроспективний огляд становлення концепції стійкого розвитку, охарактеризувати її ключові ідеї; розкрити зміст поняття «стійкий туризм», визначити його критерії, індикатори та змістове наповнення, проаналізувати основні міжнародні документи, що регламентують принципи стійкого туризму;
- розглянути успішні кейси впровадження стійкого туризму в країнах Америки, Азії та Європи, проаналізувати можливості впровадження практик в Україні;
- оцінити особливості впровадження стійкого туризму в Україні, включаючи нормативно-правову базу, актуальні ініціативи, проблеми та перспективи.

Об'єктом дослідження виступає туризм у контексті стійкого розвитку, а **предметом** – процеси впровадження принципів сталості в туристичну галузь України на міжнародному та національному рівнях.

Методи дослідження включають: аналіз наукової літератури й нормативних документів, порівняльний підхід, SWOT-аналіз, а також вивчення кейсів та прикладних практик. Аналіз літератури та документів дозволив окреслити теоретичні засади та нормативне поле розвитку стійкого туризму. Порівняльний підхід використовувався для виявлення спільних рис і

відмінностей у підходах до сталого туризму в Україні та за кордоном. SWOT-аналіз проведено з метою оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз розвитку стійкого туризму саме в Україні. Вивчення кейсів та прикладних практик дало змогу проаналізувати реальні приклади успішної реалізації принципів сталого туризму, що стало основою для формування практичних рекомендацій.

Апробація. За темою кваліфікаційної роботи бакалавра взяла участь у II Міжнародній науково-практичній конференції за темою «Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України» яка відбулася 26-27 листопада у м. Харків, опубліковано тези доповіді «Стійкий туризм в Україні: можливості розвитку та перспективи збереження природних та культурних ресурсів» [36]. Також взяла участь у Міжнародній науково-практичній конференції за темою «Регіон – 2025: суспільно-географічні аспекти», яка відбулася 25 квітня у м. Харків, опубліковано тези доповіді «Європейський шлях до сталого туризму: досвід, інновації, перспективи», що відповідає тематиці роботи [80].

Структура кваліфікаційної роботи бакалавра. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел яких налічується 80 пунктів. Загальна кількість сторінок всієї роботи складає 76 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИЗМУ В КОНТЕКСТІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

1.1. Концепція стійкого розвитку: короткий ретроспективний огляд становлення, ключові ідеї

Концепція стійкого розвитку має багаторічну історію, яка формувалася у відповідь на глобальні виклики, зокрема економічні, екологічні та соціальні. Спершу вона зародилася як ідея балансу між зростанням добробуту людей і збереженням природного середовища. Витоки концепції сягають середини ХХ століття, коли світ стикнувся з наслідками інтенсивного економічного розвитку, що спричинив екологічну деградацію.

Одним із ключових моментів у становленні стала доповідь Римського клубу «Межі зростання» (1972), яка вперше вказала на ризики, пов'язані з необмеженим економічним зростанням та обмеженістю природних ресурсів [1]. У доповіді було підкреслено, що, якщо не буде змінено підходи до економічного зростання, людство може зіткнутися з серйозними проблемами через вичерпання ресурсів та забруднення навколишнього середовища.

Наступний значний крок був зроблений у 1987 році, коли ООН опублікувала звіт «Наше спільне майбутнє», підготовлений Комісією Брундтланд. У цьому документі стійкий туризм було визначено як розвиток, що задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Це визначення стало класичним, і саме з нього розпочався широкий міжнародний діалог щодо впровадження стійкого туризму у практику державної політики та корпоративної стратегії.

Ідея стійкого розвитку отримала подальший розвиток під час Саміту Землі в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, де було прийнято ключовий документ «Порядок денний на ХХІ століття» [2]. Він містив конкретні рекомендації для держав і організацій щодо впровадження його на всіх рівнях. Подальше узгодження глобальних цілей відбулося у 2015 році, коли ООН затвердила Порядок денний на період до 2030 року, включаючи 17 Цілей сталого розвитку [3].

Ключові ідеї стійкого розвитку зосереджені на необхідності збалансованого підходу до економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної стійкості.

Стійкий розвиток продовжує розвиватися як концепція, що адаптується до нових викликів та вимог сучасності. У XXI столітті акцент змістився до конкретних дій на глобальному, національному та локальному рівнях. Концепція охоплює три основні аспекти: економічний, екологічний та соціальний, кожен з яких відіграє ключову роль у забезпеченні балансу між зростанням добробуту та збереженням навколишнього середовища.

Економічний аспект стійкого розвитку передбачає впровадження моделей зростання, що базуються на ефективному використанні ресурсів та впровадженні інноваційних технологій. Наприклад, розвиток циркулярної економіки сприяє зменшенню відходів та повторному використанню ресурсів, що знижує навантаження на довкілля. Крім того, економічний розвиток повинен сприяти зменшенню бідності та нерівності, створюючи робочі місця і забезпечуючи справедливий доступ до благ для всіх верств населення [4].

Екологічний аспект спрямований на захист природного середовища від деградації та збереження біорізноманіття. Сталий розвиток виступає за скорочення викидів парникових газів, зниження рівня забруднення та обмеження використання невідновлюваних ресурсів. У рамках цих зусиль активізується робота з розвитку альтернативних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової, що є менш шкідливими для екосистем. Це особливо важливо в контексті боротьби зі зміною клімату, яка сьогодні вважається одним із найбільших викликів для людства.

Соціальний аспект стійкого розвитку наголошує на важливості забезпечення рівності, соціальної справедливості та високої якості життя. Сюди входять питання охорони здоров'я, освіти, забезпечення прав людини та залучення різних соціальних груп до процесів прийняття рішень [5]. Сталий розвиток підкреслює необхідність створення умов для того, щоб усі члени

суспільства могли жити в безпеці, мати рівний доступ до ресурсів та можливостей, що сприятиме гармонійному розвитку суспільства.

Важливою характеристикою концепції сталого розвитку є її міждисциплінарний підхід, який об'єднує економічні, соціальні та екологічні фактори в єдину систему. Це означає, що жоден з цих аспектів не може розглядатися окремо, і розвиток повинен здійснюватися так, щоб ураховувати та збалансовувати всі три напрями. Саме інтеграція цих напрямів дає змогу досягти стійкості, що є основною метою концепції [6].

Таким чином, стійкий розвиток є не лише теоретичним підґрунтям для державної політики і корпоративної стратегії, а й практичним інструментом для побудови суспільства, яке забезпечує добробут і гідне життя для теперішніх і майбутніх поколінь. Розробка стратегій сталого розвитку на рівні держав, регіонів та організацій є важливою частиною глобальних зусиль із підтримки екологічної стабільності та соціальної гармонії.

1.2 Аналіз основних документів, які регламентують принципи стійкого туризму

Сталий туризм базується на принципах сталого розвитку та поєднує в собі економічні, соціальні та екологічні аспекти. З метою створення правової та організаційної основи сталого туризму розроблено низку міжнародних та національних документів, які стандартизують практичні методи реалізації цих принципів.

Важливим документом, який закладає основу для сталого туризму, є **Всесвітня хартія сталого туризму (1995 р.)** [7], яка була прийнята на Міжнародній конференції зі сталого туризму в Лансароте, Іспанія. Документ підкреслює важливість захисту природної та культурної спадщини, підтримки місцевих громад та врахування соціальних та економічних потреб території. Хартія зазначає, що туризм може гармонійно співіснувати з навколишнім середовищем і культурною спадщиною, якщо місцеві громади залучені до процесу прийняття рішень. Принципи Хартії стали основою для розробки

політики сталого туризму в багатьох країнах, особливо в Україні, де місцеві та національні органи влади використовували ці положення для розвитку туризму в різних регіонах країни.

Глобальний етичний кодекс для туризму [8], прийнятий Всесвітньою туристичною організацією (UNWTO) у 2001 році, закріпив моральні та соціальні принципи, що мають стати орієнтиром для всіх учасників туристичного процесу. Кодекс наголошує на етичній відповідальності туристів і туристичних агентств, захисті прав працівників та підтримці культурного розмаїття. Він також відображає прагнення до стійкого туризму через збереження природних ресурсів і відповідальне ставлення до екосистем. В Україні цей документ знайшов своє відображення у розробці національної політики в галузі туризму та став орієнтиром для законотворчих процесів.

Важливим кроком до інтеграції принципів сталого розвитку у національні програми стало затвердження **Стратегії сталого розвитку України до 2030 року (2019 рік)** [9], розробленої Міністерством економічного розвитку і торгівлі України. Ця стратегія окреслює завдання та цілі, що мають на меті сприяти стійкому розвитку економіки, включаючи туристичний сектор. Вона підкреслює необхідність раціонального використання природних ресурсів, мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище та розвиток місцевих громад. Документ акцентує увагу на екологічно чистих формах туризму, таких як екотуризм і зелений туризм, які можуть допомогти зберегти природні ресурси і забезпечити економічний розвиток місцевих громад. Такий підхід стає особливо актуальним для західного регіону України, де розвиваються природоохоронні зони та заповідники.

Ще одним важливим документом, який має значний вплив на розвиток туризму в Україні, є **Порядок денний до 2030 року та Цілі сталого розвитку ООН** [10], затверджені у 2015 році, до яких приєдналася і Україна. Порядок денний встановлює загальні цілі для розвитку всіх країн-членів, серед яких є і такі, що пов'язані з туризмом, зокрема цілі сталого розвитку 8 (гідна праця та економічне зростання) і цілі сталого розвитку 12 (відповідальне споживання та

виробництво). Цілі сталого розвитку 8 наголошує на необхідності розвитку туризму як одного з напрямів економічного зростання, тоді як цілі сталого розвитку 12 сприяє збереженню природних і культурних ресурсів. Впровадження цих принципів в Україні підвищує конкурентоспроможність туристичної індустрії, роблячи її більш відповідальною та орієнтованою на довготривалі результати.

Окрім міжнародних документів, у 2018 році була **прийнята Концепція розвитку сталого туризму в Карпатському регіоні України** [11]. Вона створена в межах Програми розвитку Карпатського регіону і враховує специфічні потреби цього екологічно чутливого регіону. Концепція визначає, що розвиток туризму в Карпатах має ґрунтуватися на засадах сталого використання природних ресурсів, збереження культурної спадщини, підтримки традиційної діяльності місцевих громад і створення нових робочих місць. У документі наголошується на важливості розвитку інфраструктури для еко-туризму, екологічно безпечних туристичних маршрутів і об'єктів, що сприяють охороні біорізноманіття Карпат. Зокрема, концепція включає заходи для захисту рідкісних видів флори і фауни та запобігання деградації природних ландшафтів у Карпатах.

Тому ці міжнародні та національні документи забезпечують системний підхід до розвитку сталого туризму в Україні та світі. Вони окреслюють основу для відповідальної діяльності в туризмі, яка сприяє захисту природних і культурних цінностей, підтримці місцевих громад і формуванню економічно вигідного та сталого туристичного сектора.

1.3 Дефініція поняття «стійкий туризм», її зміст та індикатори

Стойкий туризм – це концепція, яка спрямована на збереження довкілля, економічний розвиток та підтримку місцевих громад, забезпечуючи одночасно позитивний досвід для туристів. Це вид туризму, який прагне мінімізувати негативний вплив на природні та культурні ресурси, зберігаючи їх для майбутніх поколінь. Стойкий туризм передбачає відповідальне управління ресурсами з

метою забезпечення довготривалої стабільності і збереження екосистем, культурної автентичності, а також задоволення потреб як відвідувачів, так і приймаючих громад [12].

Основним елементом стійкого туризму є баланс між економічною ефективністю, екологічною відповідальністю та соціально-культурною стійкістю. Це означає, що туристична діяльність має приносити вигоди для економіки регіону, зберігати культурні та природні цінності, а також підтримувати високу якість життя місцевого населення. Важливим аспектом цієї концепції є залучення місцевих громад у процес прийняття рішень і розвиток інфраструктури, що підтримує як їхні інтереси, так і інтереси туристів.

Сьогодні туризм є однією з найбільш прибуткових і динамічних галузей світової економіки. Це визначається його значним впливом на всі сфери буття людини та найважливіші соціально-економічні показники. На туризм припадає 3,8% ВВП, 7% загальних інвестицій, майже 11% світових споживчих витрат, 5% усіх податкових надходжень, понад 8% вартості світового експорту товарів і майже одна третина світової торгівлі послугами [13].

Соціальний аспект важливості туризму доповнюється ефективним впливом

на місцеве населення шляхом вдосконалення систем комунікації, забезпечення зайнятості та підвищення культурного та освітнього рівня місцевих жителів. У деяких регіонах, крім промислових і культурних центрів, тільки туризм може виконувати ці функції.

Індикатори та критерії стійкого туризму є важливими для оцінки і контролю сталого розвитку в туристичній сфері. Серед основних індикаторів можна виділити:

Екологічні індикатори – показники, що визначають вплив туризму на навколишнє середовище і включають такі параметри, як:

- споживання води та енергії;
- утворення відходів і методи їх утилізації;

- викиди вуглекислого газу (CO₂) від транспортної інфраструктури і об'єктів туризму;
- стан та збереження місцевої флори та фауни, зокрема оцінка змін в біорізноманітті;
- вплив на якість повітря, ґрунтів і водних ресурсів [14].

Зменшення екологічного сліду від туризму, зокрема через використання екологічно безпечних технологій, є ключовою метою стійкого туризму.

Економічні індикатори. Метою стійкого туризму є також забезпечення економічного зростання для місцевих громад, включаючи:

- створення робочих місць для місцевого населення та розвиток малого бізнесу;
- збільшення доходів від туризму та інвестицій у регіон;
- рівень зайнятості місцевих жителів у туристичному секторі;
- баланс між доходами від туризму та витратами на збереження культурної та природної спадщини;
- частка місцевих продуктів і послуг у туристичній індустрії, що сприяє економічному розвитку регіону [14].

Економічні критерії важливі, оскільки вони допомагають оцінити, чи приносить туризм стабільні і довготривалі вигоди місцевій економіці.

Соціальні та культурні індикатори. Соціальний аспект стійкого туризму спрямований на підтримку і розвиток місцевих громад і культурної автентичності. Ключові параметри включають:

- ступінь залучення місцевих громад до туристичної діяльності;
- збереження культурної ідентичності та традицій регіону;
- забезпечення доступу до туристичних ресурсів для місцевих жителів;
- рівень соціальної інтеграції між туристами і місцевими жителями;
- створення умов для культурного обміну та взаємоповаги [15].

Соціально-культурні показники дозволяють вимірювати, чи сприяє туризм покращенню якості життя місцевих громад та чи не загрожує культурній спадщині регіону.

Параметри оцінки стійкого туризму є важливими інструментами для аналізу туристичної діяльності з точки зору її довготривалої стійкості. Це дає змогу комплексно оцінити туристичну галузь і вжити заходів для її вдосконалення. Зокрема, ці параметри дозволяють оцінити рівень туристичного навантаження на природні та культурні ресурси, що є особливо актуальним для популярних туристичних регіонів.

Таким чином, стійкий туризм-це не тільки вид туризму, а й концепція, яка включає в себе принципи захисту навколишнього середовища, підтримки місцевих громад і надання якісних туристичних вражень. Її ефективна реалізація можлива при постійному моніторингу показників і адаптації стратегії до умов і потреб конкретного регіону.

1.4. Аналіз попередніх досліджень з питань стійкого туризму

Дослідження стійкого туризму набули все більшого поширення, оскільки питання охорони природних і культурних ресурсів у туристичних регіонах стає все більш актуальним. Основні напрямки досліджень охоплюють екологічні, соціальні та економічні аспекти сталого розвитку та стратегії їх інтеграції в туризм. Вчені та дослідницькі установи вивчають, як розвивати туризм без шкоди для ресурсів, що використовуються для обслуговування туристів, і водночас створювати економічні вигоди для місцевих громад [16].

Екологічні аспекти стійкого туризму є предметом численних досліджень, що підкреслюють важливість раціонального використання природних ресурсів та мінімізації негативного впливу на довкілля. Багато дослідників акцентують увагу на впровадженні «зелених» технологій, як-от енергозберігаючі системи, сортування відходів та зменшення вуглецевого сліду. Деякі наукові праці зосереджуються на розробці рекомендацій щодо використання альтернативних джерел енергії у туристичній сфері, таких як сонячна та вітрова енергія, що особливо актуально для гірських і приморських регіонів, де природні ресурси є ключовими атракціями.

Соціальні та культурні аспекти є ще однією важливою складовою досліджень у сфері сталого туризму. Ці дослідження акцентують на важливості збереження культурної спадщини та традицій місцевих громад у процесі туристичного розвитку [17]. Багато дослідників наголошують на тому, що туризм має не тільки мінімізувати негативний вплив на місцеве населення, а й активно сприяти його соціально-економічному зростанню. Такі підходи дозволяють зберігати культурну автентичність і водночас забезпечувати сталий розвиток, приносячи економічні вигоди для громади. Одним з основних напрямів є розвиток культурного туризму, який дозволяє поширювати знання про історію та культуру регіонів, що сприяє взаємоповазі між місцевими жителями та туристами.

Економічні аспекти стійкого туризму також є важливою темою для наукових досліджень. Економісти та фахівці у сфері туризму аналізують, яким чином можна забезпечити економічне зростання, уникаючи при цьому надмірного використання природних ресурсів і негативного впливу на місцеве населення. Дослідники пропонують механізми регулювання, які дозволяють оптимізувати використання ресурсів, зокрема через управління туристичними потоками і розподіл фінансування для збереження природних та культурних об'єктів. Інший популярний напрямок економічних досліджень – оцінка економічного впливу туризму на місцеві громади, а також пошук способів мінімізації ризиків, пов'язаних із залежністю регіонів від туристичних доходів.

Чимало наукових робіт зосереджені на питаннях індикаторів і критеріїв стійкого туризму, що дають змогу моніторити та оцінювати результати туристичної діяльності. Деякі з цих досліджень пропонують розробку комплексних індексів для вимірювання рівня стійкості туристичних операцій, які дозволяють враховувати як екологічні, так і соціально-економічні показники. Наприклад, одним із важливих критеріїв є туристичне навантаження на природні території, яке дозволяє оцінювати допустимий рівень туристичних потоків без шкоди для довкілля. Інші індекси враховують рівень залучення місцевих громад

до туристичної діяльності та економічний внесок туризму в добробут місцевого населення[18].

Рис.1.1. Позитивний вплив сталого туризму на суспільство та економіку (розроблено автором за даними[18])

Серед сучасних досліджень є тенденція до розробки інтегрованих моделей, які поєднують екологічні, соціальні та економічні аспекти в єдину концепцію. Це дозволяє комплексно оцінити рівень стійкості туризму і розробити конкретні рекомендації для його вдосконалення. Наприклад, деякі дослідники пропонують використовувати концепцію «п'яти стійкостей» (екологічна, економічна, соціальна, культурна і політична), щоб оцінити комплексний вплив туризму на регіон. Такі моделі дозволяють виявити слабкі місця у розвитку туристичної галузі і запропонувати заходи для їхнього виправлення [18].

Багато сучасних досліджень акцентують на важливості застосування кількісних методів для оцінки стійкості туризму, таких як SWOT-аналіз, PEST-аналіз, GIS-моделювання та інші. Ці методи дозволяють точно оцінити вплив туристичної діяльності на регіон та спрогнозувати можливі сценарії розвитку. Водночас є тенденція до підвищення значення якісних досліджень, що дозволяють глибше зрозуміти поведінкові аспекти туристів та місцевих жителів.

У деяких дослідженнях також приділено увагу проблемам і викликам стійкого туризму. Зокрема, вчені відзначають, що швидке зростання туристичних потоків часто призводить до негативного впливу на екологію та соціальну стабільність. Проблеми неконтрольованого розвитку туризму стають все актуальнішими в контексті популярних туристичних регіонів, де відсутність належного регулювання призводить до деградації природних ландшафтів, перевантаження інфраструктури та погіршення якості життя місцевих жителів [19]. Серед викликів, які виділяють дослідники, можна зазначити труднощі з оцінкою впливу туризму, відсутність загальноприйнятих стандартів і критеріїв для вимірювання стійкості, а також брак фінансових ресурсів для реалізації програм з охорони довкілля.

Загалом, дослідження у сфері стійкого туризму демонструють значний прогрес у розумінні принципів сталого розвитку, проте залишаються питання, які потребують подальшого вивчення. Це стосується, зокрема, створення ефективних механізмів управління стійким туризмом, розробки загальноприйнятих стандартів оцінки його ефективності та впровадження інновацій у туристичну сферу. Наукові дослідження продовжують відігравати ключову роль у пошуку шляхів досягнення сталого туризму, що збереже природні та культурні багатства для майбутніх поколінь та створить умови для тривалого економічного процвітання регіонів [20].

РОЗДІЛ 2. ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ СТІЙКОГО ТУРИЗМУ В КРАЇНАХ СВІТУ

У сучасних умовах стрімкого зростання туристичних потоків усе більше країн світу зосереджують увагу на впровадженні принципів стійкого туризму. Такий підхід передбачає гармонійне поєднання економічного розвитку з охороною довкілля та збереженням культурної спадщини. Стійкий туризм орієнтований на довготривалу перспективу: він не лише зменшує негативний вплив на природу, а й сприяє підвищенню добробуту місцевих громад, залучаючи їх до туристичної діяльності. У різних країнах світу реалізуються ініціативи зі створення екологічних маршрутів, підтримки локальних виробників, розвитку зеленого житла та освітніх програм для туристів. Аналіз міжнародного досвіду дає змогу виявити ефективні моделі управління туристичними ресурсами, які можуть бути адаптовані до національних умов і використані для формування сталого туристичного середовища.

2.1. Цікаві кейси та успішні практики стійкого туризму в країнах Америки

Стійкий туризм у *США* є важливою частиною національної туристичної політики, яка надає великого значення захисту природних ресурсів та інтеграції участі місцевих громад у розвитку туристичної інфраструктури. Сполучені Штати мають великий досвід ініціатив з екотуризму та сталого розвитку в національних парках, національних лісах та інших районах, забезпечуючи гармонію між туристичною діяльністю та охороною навколишнього середовища.

У Сполучених Штатах практики сталого туризму є невід'ємною частиною діяльності національних парків, які мають на меті збалансувати збереження навколишнього середовища та задоволення від відвідувачів [21]. Однією з помітних ініціатив є План зелених парків Служби національних парків (NPS), який спрямований на досягнення нульових викидів у національних парках. Цей план передбачає скорочення споживання енергії, сприяння використанню

відновлюваних джерел і впровадження екологічно чистих практик поводження з відходами, таких як зменшення пластикових відходів і збільшення переробки [22]. Парки також використовують транспортні засоби з нульовим рівнем викидів (ZEV), щоб зменшити викиди парникових газів, що сприяє чистішому повітрю та тихішому та спокійнішому досвіду відвідувачів.

Йеллоустонський національний парк, перший у світі національний парк, є чудовим прикладом використання стійких практик для збереження довкілля та управління потоком туристів. Зокрема, парк використовує різноманітні інновації в управлінні відвідувачами, такі як обмеження на кількість туристів у певних зонах парку, що дозволяє зберігати екосистеми в недоторканому вигляді. Крім того, на території парку активно працюють програми для підвищення обізнаності туристів щодо важливості збереження природи, наприклад, екологічні навчальні програми для дітей та дорослих, що зменшують людський вплив на навколишнє середовище.

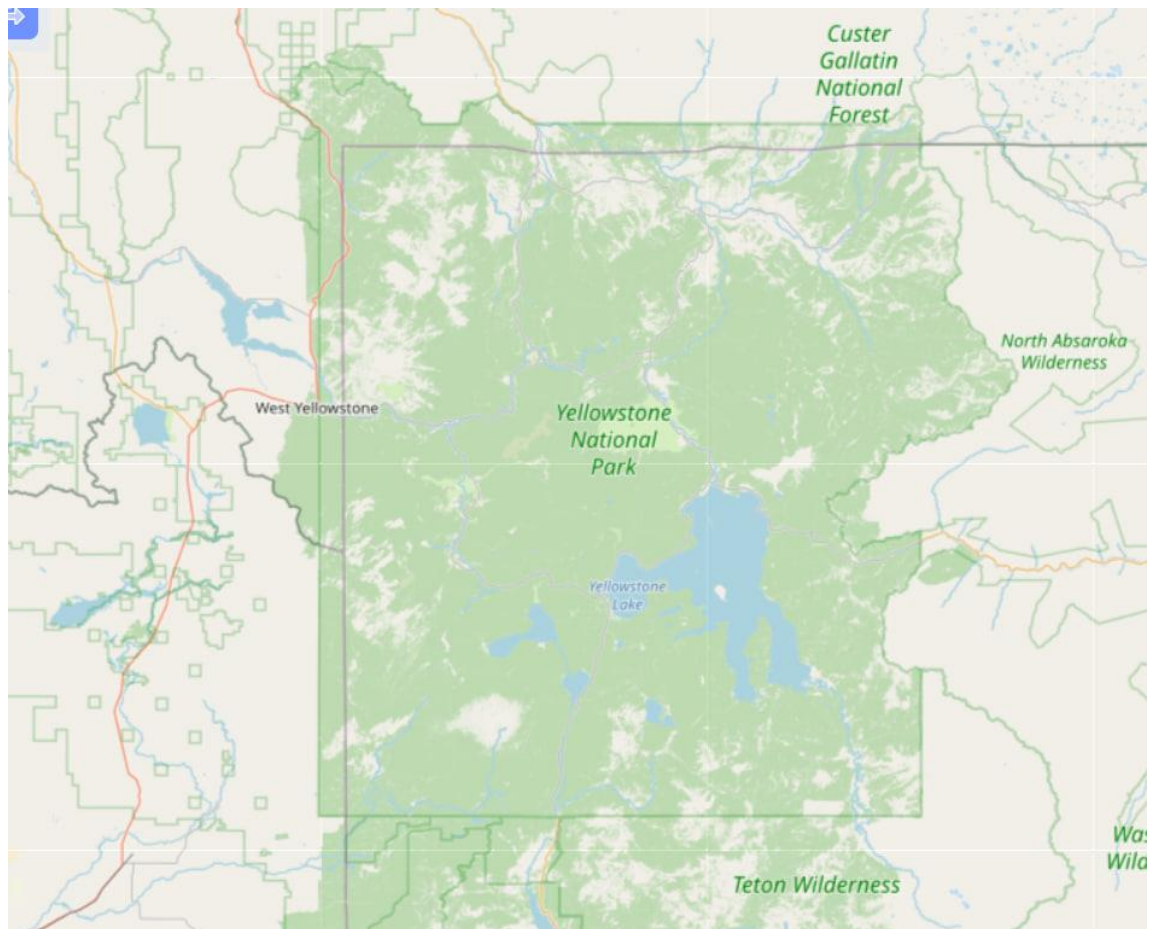

Рис.2.1. Йеллоустонський національний парк на карті

Рис.2.2. Йеллоустонський національний парк

Ще одним прикладом є Йосеміті, де застосовуються різні методи сталого туризму, зокрема використання відновлюваних джерел енергії та збирання дощової води для забезпечення потреб парку. Крім того, в парку зберігають культурні та природні ресурси через системи організації відвідувань, що дозволяють уникати перевантаження популярних маршрутів [23].

Екотуризм у США не обмежується лише національними парками. Наприклад, в штаті Гаваї активно розвивається екологічний туризм. Острів має численні програми з відновлення природних ресурсів і збереження місцевих екосистем. Тут активно підтримуються органічні фермерства, які забезпечують екологічно чисті продукти для туристів, а також надаються можливості для участі у волонтерських програмах з очищення пляжів та збереження морських екосистем, зокрема коралових рифів.

У штаті Аляска екологічний туризм також набирає популярності. Дика природа Аляски – це унікальні екосистеми, які приваблюють туристів, що бажають побачити не лише китів і ведмедів, а й взяти участь у програмах з вивчення впливу зміни клімату на екосистеми. Тут відвідувачі можуть приєднатися до експедицій, щоб допомогти науковцям у вивченні місцевих тварин та екологічних процесів.

Стійкий туризм у США – це результат усвідомленого підходу до збереження природних ресурсів і культурної спадщини, де важлива роль відводиться як державним інституціям, так і місцевим громадам. Створення екологічно чистих інфраструктур, підтримка місцевих ініціатив і активне залучення громадськості сприяють розвитку туризму, що не тільки приносить економічні вигоди, але й забезпечує збереження природної та культурної спадщини для майбутніх поколінь.

Перу є однією з країн, яка вдало інтегрувала концепцію стійкого туризму в розвиток своїх туристичних об'єктів, зокрема завдяки багатій історико-культурній спадщині та природним ресурсам. Важливе місце займає Мачу-Пікчу – одна з головних туристичних пам'яток Перу та світовий символ історії інків. Однак туристичне навантаження на цей об'єкт стало викликом, тому країна реалізує комплексні заходи для забезпечення його збереження [24].

Одним із ключових аспектів є обмеження кількості відвідувачів. Для зменшення негативного впливу на археологічну пам'ятку було введено квоти на відвідування. Щодня дозволяється не більше 2500 відвідувачів, які розподіляються на часові слоти. Крім того, відвідувачі зобов'язані користуватися послугами акредитованих гідів і слідувати визначеним маршрутам, щоб зменшити ерозію ґрунту та вплив на древні споруди.

Успішний кейс сталого туризму в Перу, зокрема на прикладі Мачу-Пікчу, демонструє інтеграцію екологічних, соціальних і економічних підходів для збереження культурної спадщини та підтримки місцевих громад.

Однією з основних проблем, пов'язаних із Мачу-Пікчу, є надмірний туризм. Щоденний потік до 2 500 відвідувачів створює ризики для збереження стародавнього міста та його унікальної екосистеми. Для протидії цьому уряд Перу запровадив обмеження на кількість відвідувачів, поділивши їх на три часові слоти протягом дня та скоротивши тривалість перебування до чотирьох годин. Додатково введені суворі правила, які забороняють використання одноразового пластику, сміття, дронів і пошкодження природних або археологічних об'єктів, що сприяє збереженню території для майбутніх поколінь [25].

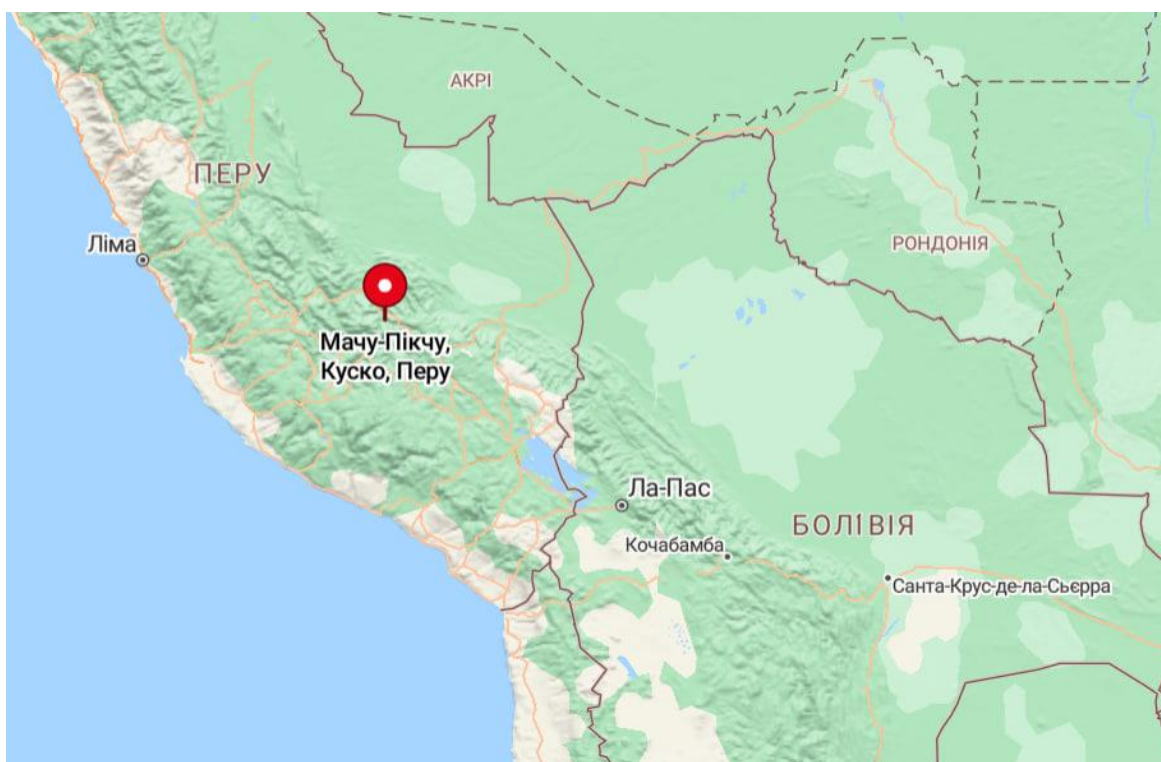

Рис.2.3. Мачу-Пікчу на карті

Рис.2.4. Мачу-Пікчу

Іншим ключовим елементом стало залучення місцевих громад. Туристам пропонують зупинитися в локальних готелях, обирати сімейні ресторани, а також купувати вироби місцевих ремісників. Це сприяє економічному зростанню регіону та підтримує автентичні традиції інків. Також підтримується екотуризм

через альтернативні маршрути, як-от Салкантай чи Ларес, що дозволяють зменшити тиск на основний шлях до Мачу-Пікчу.

Додатково стимулюються інноваційні підходи до екології. Наприклад, Мачу-Пікчу став першим об'єктом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, який перейшов на використання біорозкладного посуду, а місцевий органічний завод переробляє відходи, що сприяє сталому розвитку регіону.

У Перу також приділяється велика увага екотуризму в заповідниках і природоохоронних територіях. Амазонські ліси в регіоні Мадре-де-Дьйос є ідеальним прикладом. Тут розташовані екологічні лоджі, побудовані з місцевих матеріалів, які мінімально впливають на природне середовище. Відвідувачі можуть спостерігати за дикою природою, включаючи рідкісні види, такі як ягуари, рожеві дельфіни та мавпи. Частина доходів від такого туризму спрямовується на фінансування проектів з охорони природи та навчання місцевих жителів [26].

Культурний туризм у Перу також розвивається за принципами сталості. Наприклад, у місті Пісак, розташованому в Священній долині інків, туристам пропонують майстер-класи з традиційного ткацтва. Ці програми організовуються місцевими жінками, які демонструють процес створення тканин за давніми технологіями. Такі заходи не лише збагачують туристів культурно, але й підтримують економічно громади.

Аргентина демонструє успішні кейси стійкого туризму, особливо в регіоні Патагонії, який є ідеальним прикладом поєднання екологічної, соціальної та економічної складових цього підходу.

Патагонія, з її унікальними екосистемами та багатством дикої природи, стала осередком екотуризму. Туристи можуть відвідати такі місця, як півострів Вальдес, де живуть пінгвіни, морські леви та косатки. Екскурсії в цьому регіоні спрямовані на мінімізацію впливу на природу, а також на навчання відвідувачів правилам етичної взаємодії з дикою природою. Наприклад, дотримуються принципу "спостерігай, але не втручайся", щоб уникнути стресу для тварин. Організації, які працюють у цьому регіоні, також підтримують реінтродукцію

зниклих видів, таких як ягуари та мурахоїди, що сприяє збереженню біорізноманіття [27].

Рис.2.5. Патагонія на карті

Рис.2.6. Патагонія

Стійкий туризм у Патагонії також зосереджується на інтеграції місцевих громад. Наприклад, туристи можуть відвідувати поселення корінного народу

мапуче, брати участь у майстер-класах із ткацтва або слухати традиційну музику. Це не лише збагачує культурний досвід мандрівників, але й сприяє економічній підтримці місцевих жителів через продаж їхніх виробів та культурних послуг.

Еко-готелі та кемпінги стають дедалі популярнішими у Патагонії. Наприклад, туристичні об'єкти часто використовують відновлювальні джерела енергії, мають системи управління відходами та пропонують програми з навчання туристів щодо охорони довкілля. Серед прикладів – глемпінг, який забезпечує комфортний відпочинок з мінімальним впливом на природу.

Організації, такі як Tompkins Conservation, роблять значний внесок у створення національних парків у Патагонії. Їхня діяльність охоплює ревайлдинг – повернення тварин до їхніх природних середовищ, а також роботу з місцевими громадами, щоб зробити їхню участь у туризмі більш сталим джерелом доходу [28].

Ці кейси демонструють, як стійкий туризм може бути ефективним інструментом не лише для збереження природи, але й для підтримки соціально-економічного розвитку місцевих громад.

У *Карибському регіоні* впровадження стійкого туризму стає ключовим напрямом розвитку туристичної галузі. Острівні держави, які значною мірою залежать від доходів від туризму, активно адаптують свої стратегії, щоб поєднати економічні вигоди з екологічними та соціальними пріоритетами. Серед найважливіших ініціатив виділяється відновлення екосистем, таких як коралові рифи, мангрові ліси та пляжні зони. Зокрема, коралові рифи відіграють важливу роль у морській біорізноманітності, а також є магнітом для туристів, які цікавляться підводним світом. Наприклад, у Белізі реалізуються програми з посадки коралів, що не лише зберігають екосистему, але й залучають туристів до інтерактивних освітніх заходів [29].

Місцеві громади також стають активними учасниками сталого туризму. У країнах, таких як Ямайка та Сент-Люсія, розвивається сільський туризм, де мандрівники отримують змогу зануритися в місцеву культуру. Програми включають майстер-класи з ремесел, кулінарії та музики, що сприяє збереженню

традицій та забезпечує додатковий дохід для місцевого населення. Туристичні проєкти спрямовані на забезпечення співпраці між туристичними операторами, громадами та урядовими структурами для максимізації позитивного впливу туризму.

Водночас екологічна відповідальність стає центральною складовою управління туристичними об'єктами. Багато курортів переходять на використання відновлювальної енергії, системи утилізації відходів і збереження водних ресурсів. Наприклад, на Гренаді та Барбадосі еко-курорти впроваджують практики скорочення викидів вуглецю і використовують сонячні панелі для забезпечення енергією. Такі ініціативи доповнюються заходами з освіти туристів щодо відповідального споживання ресурсів під час подорожей [30].

Проблеми кліматичних змін, які особливо гостро відчуються в Карибському регіоні, змушують адаптувати туристичну інфраструктуру. Організації, такі як Caribbean Tourism Organization (СТО), розробляють стратегії для зменшення шкоди від екстремальних погодних умов, підвищення рівня моря та втрати пляжів. Вони також активно сприяють впровадженню інноваційних рішень, таких як використання природних бар'єрів для захисту узбережжя та адаптація інфраструктури до змін клімату.

Ці комплексні підходи демонструють, як Карибський регіон використовує стійкий туризм як інструмент збереження природи та соціально-економічного розвитку. Завдяки інтеграції природоохоронних, освітніх і культурних практик регіон поступово стає прикладом для інших туристичних напрямків. Цей баланс між економічним ростом і збереженням екосистем дозволяє забезпечувати сталість не лише для нинішнього покоління, але й для майбутніх туристів та мешканців островів [31].

Коста-Ріка є одним із найбільш значущих прикладів успішного розвитку стійкого туризму у світі. Її стратегія збереження природи та одночасного розвитку туризму стала взірцем для багатьох інших країн, адже Коста-Ріка змогла поєднати економічне зростання з екологічною стійкістю, не втрачаючи при цьому соціальних та культурних цінностей [32].

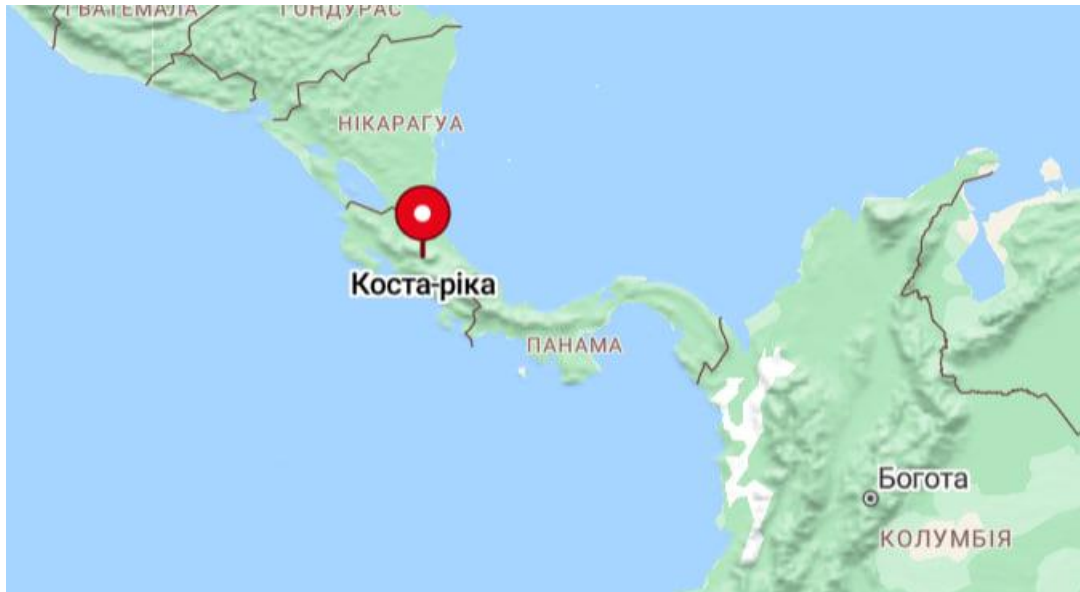

Рис 2.7. Коста-Ріка на карті

Рис.2.8. Плаж Коста-Ріки

Коста-Ріка перетворила стійкий туризм на національний пріоритет. Уряд країни ще в 1990-х роках усвідомив важливість збереження своїх багатих природних ресурсів, і сьогодні Коста-Ріка є одним із світових лідерів у розвитку екотуризму. Особливістю цієї країни є наявність великої кількості природоохоронних територій, які займають понад 25% площі держави. У Коста-Ріці діє сертифікаційна програма "Сертифікат стійкості туризму" (CST), яка заохочує готелі, туроператорів і туристичні об'єкти до дотримання екологічних стандартів. Успіх цієї ініціативи виявляється у залученні екотуристів, які

відвідують національні парки, займаються спостереженням за дикими тваринами та підтримують місцеві громади, які надають туристичні послуги.

Екологічна політика і природоохоронні території Коста-Ріки послідовно розвиває свою політику охорони природи. Протягом останніх кількох десятиліть країна активно розширювала мережу національних парків і природоохоронних територій. Сьогодні понад 25% території Коста-Ріки є частиною природоохоронних зон, що є одним із найвищих показників у світі.

Коста-Ріка володіє великим біорізноманіттям: вона займає лише 0.03% поверхні Землі, але на її території проживає понад 5% усіх видів флори і фауни планети. Завдяки цьому Коста-Ріка стала популярним напрямком для екотуризму, де туристи мають змогу спостерігати за рідкісними видами тварин і рослин у їхньому природному середовищі. Одним з найвідоміших таких місць є національний парк "Корковадо", який є однією з найбільш біологічно різноманітних ділянок планети [33].

Для підтримки стійкого розвитку туризму в країні була розроблена програма сертифікації "Сертифікат стійкості туризму" (CST), яка має на меті заохочення підприємств до впровадження екологічних та соціальних стандартів у своїй діяльності. CST оцінює різні аспекти діяльності туроператорів, готелів, ресторанів та інших об'єктів туристичної інфраструктури за критеріями, що включають екологічний вплив, використання місцевих ресурсів, підтримку соціальних ініціатив та збереження культурної спадщини.

Ця програма стала важливим інструментом у розвитку стійкого туризму, оскільки вона не тільки стимулює збереження природних ресурсів, а й сприяє розвитку місцевих громад через створення робочих місць, підтримку місцевих виробників і підтримку соціальних проектів [34].

Велике значення для Коста-Ріки має впровадження стійких технологій в інфраструктуру та індустрію туризму. Багато готелів і туристичних об'єктів використовують відновлювані джерела енергії, такі як сонячні батареї та вітрові електростанції. Вони також практикують ефективне використання води, повторне використання матеріалів і зниження рівня викидів вуглецю. Завдяки

цьому, Коста-Ріка змогла значно знизити свій екологічний слід і демонструє, як туристична галузь може працювати у гармонії з природою.

Крім того, країна активно просуває інновації в транспортній сфері. У багатьох туристичних регіонах уже доступні електричні транспортні засоби та велосипеди для переміщення туристів. Ці ініціативи допомагають зменшити використання традиційних видів транспорту, що сприяє збереженню навколишнього середовища [35].

2.2. Цікаві кейси та успішні практики стійкого туризму в країнах Азії

Сталий туризм стає все більш актуальним у сучасному світі, особливо в регіонах з багатою природною та культурною спадщиною. В Азії, де туризм є важливою складовою економіки багатьох країн, впровадження принципів сталого розвитку дозволяє зберегти унікальні екосистеми та традиції, водночас забезпечуючи добробут місцевих громад. У цьому розділі розглядаються приклади успішного впровадження сталого туризму в різних країнах Азії.

Бутан є прикладом унікального і успішного впровадження стійкого туризму, який базується на філософії "Висока цінність – низький обсяг" (англ. High Value, Low Volume). Ця політика передбачає обмеження масового туризму з метою збереження довкілля, культурної спадщини та забезпечення добробуту місцевого населення. Туризм у Бутані почав розвиватися лише з 1974 року [37], і з того часу держава чітко регламентує кількість туристів та їхній вплив на країну. Замість залучення великої кількості мандрівників, Бутан зосереджується на привабленні туристів, які готові заплатити більше за унікальний досвід, при цьому залишаючи менший екологічний слід.

Одна з ключових особливостей цієї моделі - обов'язковий щоденний туристичний збір (Sustainable Development Fee), який станом на 2023 рік складав 200 доларів США з людини за день перебування. [38] У вартість входять проживання, харчування, транспорт, послуги ліцензованого гіда та культурні програми. Частина цього збору спрямовується безпосередньо на фінансування

проектів зі збереження природи, підтримки освіти та охорони здоров'я. Таким чином, кожен турист вносить внесок у соціальний та екологічний розвиток країни.

Окрім економічних механізмів, Бутан суворо регламентує туристичну інфраструктуру. Наприклад, готелі, транспортні компанії та туристичні гіді повинні бути сертифіковані урядом, що забезпечує високі стандарти обслуговування та контроль за якістю турпродукту. Також діють екологічні обмеження на туристичні маршрути: доступ до деяких святих місць або екологічно чутливих регіонів обмежений, аби запобігти надмірному навантаженню на природу.

Бутанська стратегія стійкого туризму тісно пов'язана з національною концепцією "Валовий національний щастя" (Gross National Happiness), що ставить у пріоритет не лише економічний розвиток, але й духовне, культурне та екологічне благополуччя. Туризм розглядається як інструмент зміцнення культурної ідентичності й охорони навколишнього середовища, а не просто як джерело прибутку.

Одним із яскравих прикладів реалізації стратегії сталого туризму в Бутані є Тигрове гніздо (Такцанг-лакханг) - священний буддистський монастир, розташований на стрімкій скелі на висоті понад 3 000 метрів над рівнем моря неподалік міста Паро. Це один із найпопулярніших туристичних об'єктів країни, який щорічно приваблює тисячі відвідувачів. Разом із тим, влада Бутану вжила цілу низку заходів для забезпечення його збереження та мінімізації негативного впливу туризму [39].

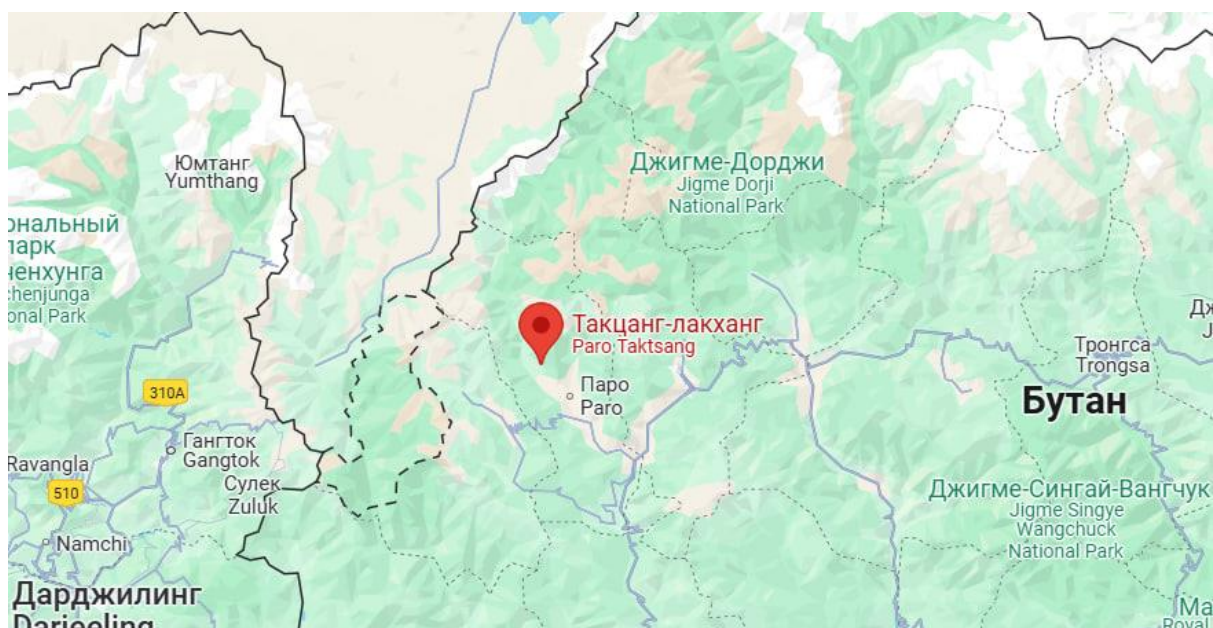

Рис.2.9. Такцанг-лакханг на карті

Рис.2.10. Такцанг-лакханг

Щоб запобігти деградації природного середовища навколо Тигрового гнізда, уряд обмежив кількість щоденних відвідувачів і ввів обов'язковий супровід місцевими гідами. Також був облаштований спеціальний маршрут підйому з чітко визначеними стежками, зоною відпочинку та контролем за утилізацією сміття. Туристам заборонено наближатися до чутливих релігійних артефактів або відвідувати монастир без відповідного дозволу. Усі ці обмеження

спрямовані на те, щоб зберегти як фізичну структуру монастиря, так і його духовну атмосферу.

До сталого управління цим об'єктом залучено місцеву громаду: жителі прилеглих сіл отримують дохід від надання туристичних послуг - оренди коней для підйому, продажу місцевих товарів ручної роботи, а також через зайнятість у сфері готельного бізнесу й гідівства. Цей підхід не лише знижує рівень міграції населення до міст, а й стимулює збереження традиційної культури та знань.

Крім того, монастир є частиною духовного маршруту паломництва, що зменшує акцент на комерціалізацію та підсилює роль туризму як інструменту культурного обміну. Влада активно просуває ідею «свідомого туризму», коли відвідувачів закликають поважати місцеві звичаї, вдягатися скромно, не шуміти та не залишати слідів своєї присутності в духовних місцях.

Таким чином, приклад Тигрового гнізда демонструє, як конкретний туристичний об'єкт може бути інтегрований у широку політику сталого розвитку. Це не лише сприяє збереженню природного і культурного середовища, а й створює сталі економічні можливості для місцевих жителів. Попри обмежену кількість туристів, сектор приносить суттєві доходи державі, а сам досвід перебування в країні має глибоке культурне та духовне значення для відвідувачів.

Індонезія – надзвичайно різноманітна острівна держава – активно розвиває політики сталого туризму як частину своєї національної стратегії. Туризм є одним із ключових секторів економіки країни, але його швидке зростання в останні десятиліття створило серйозні виклики: перенавантаження популярних напрямків, екологічна деградація, нерівномірний розподіл вигод для місцевого населення.

Щоб зменшити ці ризики, уряд Індонезії впровадив стратегію розвитку сталого туризму, яка базується на трьох основних засадах: економічній доцільності, соціальній інклюзивності та екологічній відповідальності. Зокрема, у співпраці з UNWTO та Global Sustainable Tourism Council (GSTC) країна запроваджує стандарти оцінки туристичних дестинацій, зменшує туристичне

навантаження на Балі, розвиває нові DESTИНАЦІЇ та інвестує в освіту й зелену інфраструктуру.

Один із найяскравіших прикладів сталого туризму в Індонезії - Національний парк Комодо, який є об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [40]. Цей парк охоплює кілька островів, де мешкають рідкісні комодські варани. Через різке зростання кількості туристів уряд запровадив політику обмеження доступу, підвищив вартість квитків для іноземців, заборонив пересування парком без гіда та встановив квоти на кількість візитів.

Хоча такі кроки викликали критику, вони дозволили захистити унікальну екосистему і водночас спрямувати частину прибутків від туризму на розвиток місцевих громад - фінансування рибальства, ремесел, підготовку гідів. Також активно розвивається екологічний дайвінг, заборонено торкатися коралів, підгодовувати тварин, а судноплавство регулюється для зниження негативного впливу.

На додаток до державних ініціатив, велике значення мають міжнародні проекти - зокрема, SUSTOUR, що впроваджується організацією Swisscontact у партнерстві з урядом Індонезії та за підтримки Швейцарії. Цей проект зосереджений на розвитку сталих туристичних DESTИНАЦІЙ у Лабуан-Баджо та Вакатобі, включаючи:

- створення місцевих платформ сталого туризму та обсерваторій, що дозволяють збирати та аналізувати дані про екологічний та соціальний вплив туризму.
- розвиток туристичних продуктів у співпраці з громадами, коучинг для жителів щодо створення екскурсій і послуг.
- навчання готелів і операторів впроваджувати сталу практику обслуговування через ініціативу Hospitality Practices on Sustainability (HOPS).

Проект SUSTOUR, поєднуючи політичні реформи, участь місцевих громад і міжнародну експертизу, став реальним прикладом успішного впровадження

сталого туризму, який не лише зменшує екологічне навантаження, а й приносить стабільний дохід місцевому населенню [41].

Індонезія демонструє, що сталий туризм - це не лише екологічна мода, а практичний інструмент збереження унікальних ресурсів і справедливого економічного розвитку. І приклади як Комодо, так і програми SUSTOUR підтверджують, що правильне управління, партнерство з громадами та міжнародна підтримка дають реальні результати.

Японія активно впроваджує стратегії сталого туризму, поєднуючи національні політики з місцевими ініціативами. Це сприяє збереженню культурної спадщини, природного середовища та підтримці місцевих громад.

Нові ініціативи Японії спрямовані на запобігання надмірному туризму та просування сталого туризму, який збалансовує задоволення відвідувачів із захистом природних і культурних ресурсів. Японія усвідомлює швидке відновлення туристичного попиту після епідемії та наполегливо працює над керуванням потоком туристів, щоб забезпечити якість життя жителів і підтримувати високу задоволеність туристів. Орієнтуючись на регіони, які вже стикаються або ймовірно зіткнуться з проблемами, пов'язаними із зростанням туризму, проект надає комплексну підтримку ініціативам, які залучають громади та зацікавлені сторони до створення практик сталого туризму [42].

У 2020 році Японське агентство з туризму (JTA) прийняло критерії Глобальної ради зі сталого туризму (GSTC) як основу для національного стандарту сталого туризму – Japan Sustainable Tourism Standard for Destinations (JSTS-D) . Цей стандарт спрямований на розвиток туристичних напрямків, які враховують екологічні, соціальні та економічні аспекти сталого розвитку.

У 2023 році уряд затвердив новий "Базовий план просування нації туризму", який до 2025 року передбачає:

- Створення сталих туристичних напрямків.
- Відновлення в'їзного туризму.
- Розширення внутрішніх обмінів .

Принципи особливо очевидні на місцевому рівні – у невеликих громадах, таких як Міяма, розташована в горах префектури Кіото. Регіон унікальний тим, що йому вдалося зберегти не лише свій природний ландшафт, а й свою культурну самобутність, водночас використовуючи туризм як інструмент для сталого місцевого розвитку. Досвід Маямі показує, що навіть невелике сільське поселення може стати зразком збалансованого співіснування громади, природи та туризму [43].

Міяма славиться своїми традиційними будинками з солом'яними дахами під назвою «каябукі», які є рідкісними історичними будівлями, що збереглися донині в Японії. Завдяки зусиллям місцевих мешканців та підтримці держави ці споруди не лише збереглися, але й знову викликали інтерес у туристів. Незважаючи на історичну та культурну цінність території, її туристичний розвиток спрямований не на комерціалізацію, а на охорону навколишнього середовища, залучення громади та підтримку традиційного способу життя. Саме ці цінності роблять його моделлю для сталого туризму.

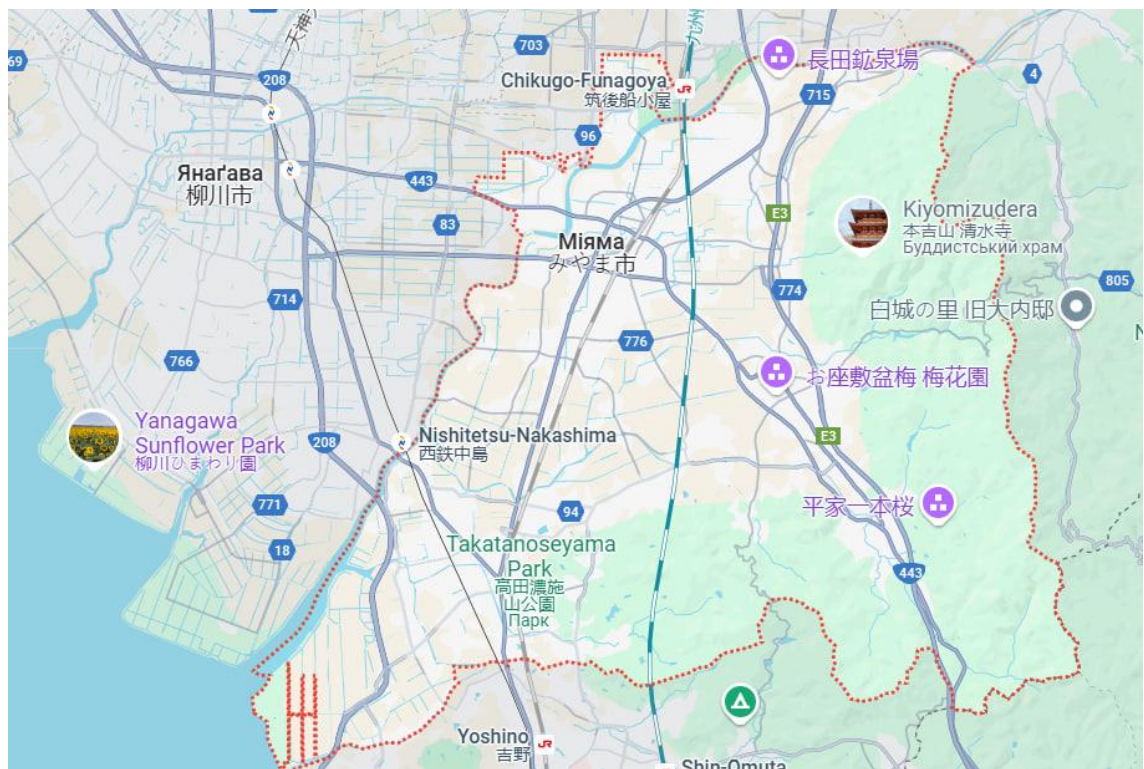

Рис.2.11. поселення Міяма на карті

Рис.2.12. поселення Міяма

У 2014 році Міяма стала першим муніципалітетом регіону Кінкі та шостим у Японії, який отримав офіційне визнання від урядових органів у межах Програми екотуризму. Це дозволило громаді започаткувати спільну концепцію сталого розвитку за участі місцевих жителів, підприємців і адміністрації. Основна мета полягала в тому, щоб туризм не порушував цілісність довкілля та культури, а слугував засобом їх збереження та передачі наступним поколінням.

Такий підхід до туризму дозволяє не лише захистити довкілля, але й залучити молоде покоління до життя в регіоні, зупинити депопуляцію, а також надати громадам економічні можливості без втрати автентичності. Це - приклад того, як сталий туризм може бути інструментом довготривалого розвитку як культурної, так і природної спадщини в Японії.

Філіппіни, архіпелаг із понад 7 000 островів, давно відомі як туристичний рай завдяки своїй неймовірній природі, багатій культурній спадщині та гостинності населення. Проте зростання масового туризму, забруднення довкілля, знищення коралових рифів і ризику для прибережних екосистем змусили уряд країни переглянути підходи до розвитку галузі. Починаючи з 2018 року, коли влада тимчасово закрила популярний острів Боракай для

«екологічного відновлення», акцент у державній політиці змістився в бік сталого туризму.

Міністерство туризму Філіппін (Department of Tourism, DOT) розробило кілька стратегічних документів і програм, спрямованих на довгострокову екологічну та економічну рівновагу в туристичних регіонах. Одним із головних є Національний план розвитку туризму на 2023–2028 роки, який визначає сталий туризм пріоритетом і передбачає розширення навчальних програм для місцевих органів влади, готельєрів і гідів, підтримку сертифікації екологічно відповідального бізнесу та просування екотуризму на міжнародному рівні [44].

Також діє програма «Зелене сертифікування» (Green Certification), яка дозволяє курортам, ресторанам і операторам отримувати визнання за зусилля щодо зменшення відходів, економії енергії, захисту водних ресурсів та партнерства з місцевими громадами. Уряд підтримує ініціативи зі створення Community-Based Sustainable Tourism (CBST), де громади безпосередньо керують туристичними маршрутами, мають частку доходів і приймають рішення щодо використання природних ресурсів. Такі підходи мають на меті мінімізувати шкідливий вплив туризму на довкілля й одночасно сприяти розвитку локальної економіки [45].

Одним із найяскравіших прикладів сталого розвитку туризму на місцевому рівні є острів Бантаян, розташований на північ від головного острова Себу. Цей острів не такий популярний, як Боракай, але поступово привертає увагу мандрівників завдяки своїм білосніжним пляжам, прозорій воді та спокійній атмосфері. Місцева влада та громадські організації активно розвивають тут екологічно свідомий туризм, орієнтований не на кількість, а на якість відвідувань.

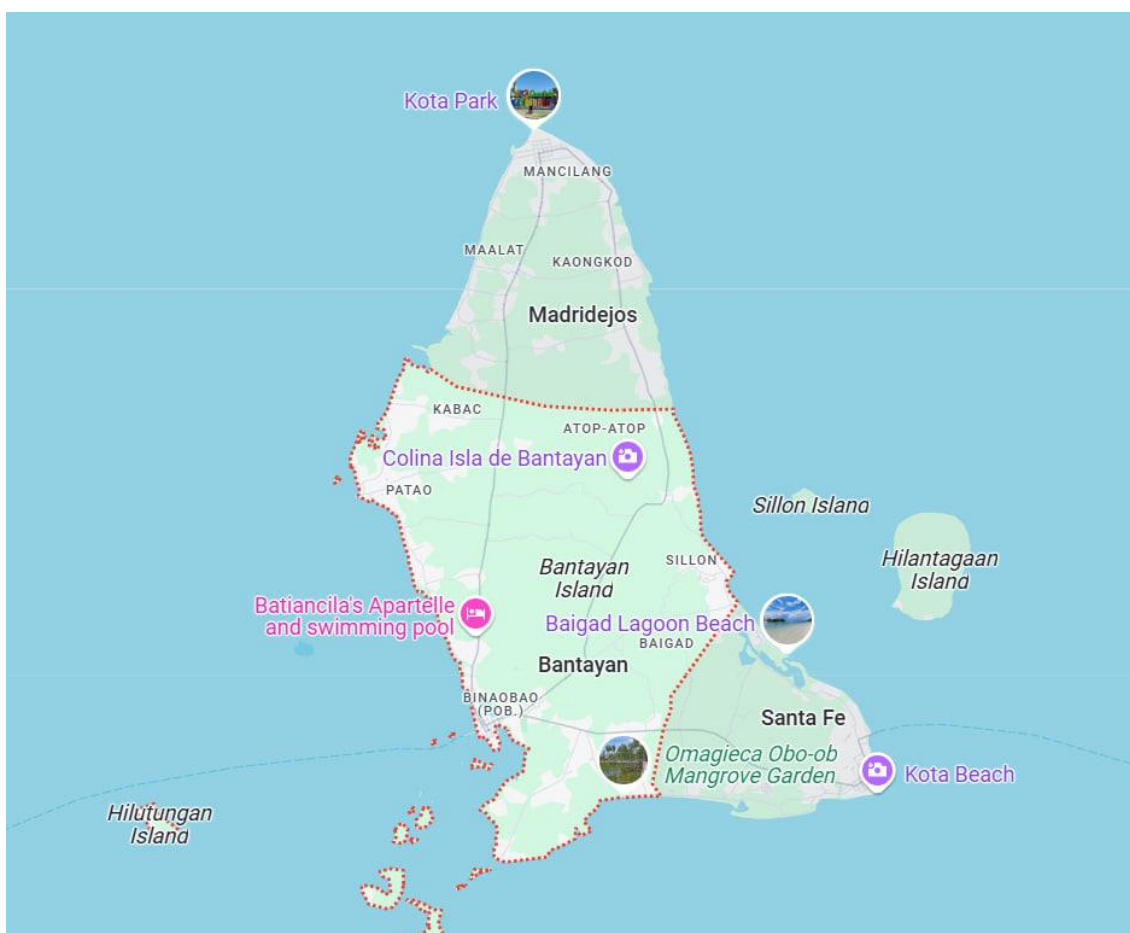

Рис.2.13. острів Бантяян на карті

Рис.2.14. острів Бантяян

Головна стратегія Бантаяну полягає у залученні місцевих жителів до управління туризмом. Вони беруть участь у розробці маршрутів, ведуть тури, готують їжу, продають сувеніри ручної роботи, а також організовують нічліг у форматі гостьових будинків. Крім того, тут заборонені великі комерційні курортні комплекси, щоб зберегти низьку забудову, природний ландшафт і унікальну екосистему острова. Влада запровадила систему екологічного збору з туристів, який використовується на прибирання пляжів, охорону морських заповідників та фінансування екопросвітницьких програм у школах [46].

Крім економічного ефекту, туризм на Бантаяні має соціальний вплив. Завдяки сталому туризму на острові з'явилися нові робочі місця для молоді та жінок, а громада отримала джерело стабільного доходу. Це дозволяє зменшити міграцію до міст і водночас зберегти місцеву ідентичність. Туризм також підтримує зусилля з екологічного відновлення, зокрема посадку мангрових дерев та очищення узбереж.

Бантаян показує, як невелика острівна громада, за умов правильної підтримки та планування, може побудувати стійку туристичну модель, яка зберігає унікальне природне середовище і водночас забезпечує економічне зростання. Це приклад не лише для інших островів Філіппін, а й для всього регіону Південно-Східної Азії.

2.3. Цікаві кейси та успішні практики стійкого туризму в країнах Європи

Сталий туризм у Європі є важливим інструментом досягнення цілей сталого розвитку, визначених як на глобальному рівні (Цілі сталого розвитку ООН), так і в межах політики Європейського Союзу. Туризм є однією з ключових сфер європейської економіки: до пандемії COVID-19 цей сектор забезпечував близько 10% ВВП ЄС та 12% зайнятості населення. Саме тому важливим завданням стало переосмислення традиційної туристичної моделі в напрямку збереження

природного середовища, культурної спадщини та добробуту місцевого населення.

ЄС є найбільшою складовою світового ринку туристичних послуг, а його індустрія туризму стала одним із ключових секторів європейської економіки. Тому досвід ЄС у впровадженні сталого туризму має велике значення. Факторами, що визначають характеристики туристичної політики ЄС [47], є:

- політична стабільність;
- верховенство права;
- розвинене громадянське суспільство;
- ефективна соціально-орієнтована економіка;
- високий рівень життя населення;
- турбота про охорону культурної спадщини і навколишнього середовища.

ЄС проводить активну політику регулювання туризму, формулює рекомендації, які не мають прямої юридичної сили та не втручаються в національну політику країн-учасниць, дозволяючи країнам користуватися повною свободою дій у процесі створення та просування власних туристичних продуктів.

У документах, опублікованих керівними органами ЄС, неодноразово згадувалося, що метою туристичної політики є збереження позиції Європи як найпопулярнішого туристичного напрямку у світі, сприяння конкурентоспроможності, диверсифікації та якості послуг, інновацій та сталого розвитку, особливо для малих і середніх підприємств, а також зміцнення зв'язку між туризмом та іншими пріоритетними сферами соціального, економічного та культурного розвитку [48].

Італія, одна з найвідвідуваніших країн світу, щороку приймає понад 60 мільйонів туристів. Це держава з унікальною концентрацією культурних і природних цінностей: понад 50 об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, тисячолітні міста, Альпи, Середземне море та відома гастрономічна спадщина. Водночас така популярність створює значне навантаження на екосистеми,

культурні пам'ятки та інфраструктуру. Зокрема, проблеми перенасичення туристами (*overtourism*) особливо гостро стоять у Венеції, Римі, Флоренції, на Амальфітанському узбережжі та в *Cinque Terre*.

Щороку туристична індустрія Італії все активніше інтегрує принципи сталого розвитку та бере участь у національних і загальноєвропейських ініціативах, пов'язаних із «зеленою» економікою. Найбільш помітні зрушення відбуваються у сфері готелів і засобів розміщення, які впроваджують енергоощадні технології, використовують відновлювані джерела енергії, знижують викиди CO₂, мінімізують побутові відходи та відмовляються від одноразових виробів. Уряд Італії разом із представниками туристичного бізнесу підкреслюють, що сталий розвиток – єдино можливий шлях для подальшого зростання галузі у середньо- та довгостроковій перспективі. Водночас і туристи дедалі відповідальніше ставляться до довкілля, надаючи перевагу екологічно безпечним продуктам і послугам. Сьогодні сталий розвиток туризму в Італії здебільшого зосереджений на екологізації туристичних послуг та захисті місцевої флори і фауни, тоді як питання збереження локальних культурних традицій, поширених по всій країні, особливо в селах і сільських громадах, поки що отримують менше уваги [49].

Cinque Terre – це п'ять прибережних сіл на північному заході Італії, які є частиною національного парку і об'єкту Світової спадщини ЮНЕСКО. Через популярність серед туристів, регіон зазнав серйозного навантаження, що загрожувало ерозією ґрунтів, втратою біорізноманіття та соціальними конфліктами. У відповідь Національний парк *Cinque Terre* розробив систему обмеження туристичних потоків: введено квоти на відвідування стежок, використовується електронна система квитків, обмежено розміри туристичних груп. Також стимулюється залізничне сполучення між селищами, що дозволяє зменшити кількість автомобілів і викидів вуглецю. Паралельно розвиваються альтернативні маршрути у внутрішній частині Лігурії, що сприяє рівномірнішому розподілу прибутків і навантаження на територію [50].

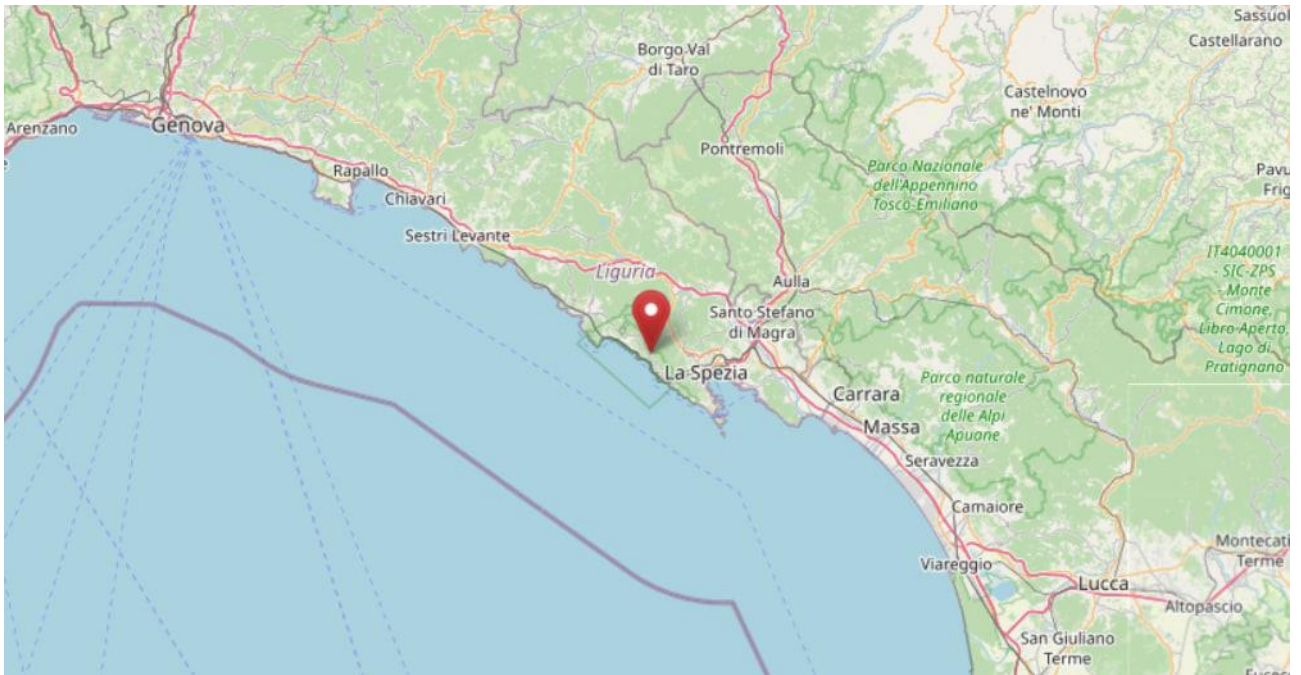

Рис.2.15. Національний парк Cinque Terre на карті

Рис.2.16. Cinque Terre

Крім регулятивних заходів, важливу роль відіграють екологічна освіта, підтримка місцевого бізнесу та просування повільного, відповідального туризму - наприклад, гастрономічні тури, агротуризм, майстер-класи з ремесел. Усі ці практики дозволяють зберегти унікальний культурний ландшафт регіону, підтримати місцеву економіку і зменшити шкоду природі.

Італія - приклад країни, яка намагається знайти баланс між економічними вигодами від туризму і збереженням своїх унікальних ресурсів. Завдяки національним програмам, локальним ініціативам та тісній співпраці між державою, бізнесом і громадами, країна просуває модель туризму, яка може бути прикладом для інших популярних туристичних напрямків у світі.

Впровадження і розвиток стійкого туризму в *Норвегії* є прикладом узгодження туристичної діяльності з принципами охорони природи, збереження культурної спадщини та економічної вигоди для місцевих громад. Уряд Норвегії разом із місцевими органами влади та приватним сектором вже кілька десятиліть реалізує політику, спрямовану на підтримку туризму, який не шкодить навколишньому середовищу і водночас сприяє розвитку регіонів.

Одним із ключових документів, що регламентує розвиток туризму в країні, є Національна стратегія сталого туризму [51] (Norwegian Strategy for Sustainable Tourism), яка визначає основні цілі та принципи розвитку галузі. Відповідно до цієї стратегії, велика увага приділяється обмеженню негативного впливу на природу, управлінню потоками туристів, використанню екологічно чистого транспорту, енергоефективності туристичних об'єктів та підвищенню обізнаності туристів щодо важливості сталого споживання.

З 2013 року в Норвегії впроваджується національна програма "Sustainable Destination" [52], яка надає сертифікат сталості туристичним напрямкам, що відповідають суворим екологічним, соціальним і культурним критеріям. Такий сертифікат отримали, зокрема, міста Гейрангер, Флом, Лофотенські острови та інші регіони. Програма координується організацією Innovation Norway, яка підтримує розвиток туризму в цілому.

Яскравим прикладом стійкого туризму є Гейрангерфіорд - один із найбільш відвідуваних природних об'єктів у Норвегії, який внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (з 2005 року). Завдяки високому туристичному навантаженню, регіон стикається з екологічними викликами, зокрема забрудненням повітря та води від круїзних суден. У відповідь на це впроваджуються суворі екологічні обмеження: з 2026 року фіорд стане зоною

"zero-emission", де дозволено пересування лише суднам з нульовими викидами. Місцеві компанії інвестують у розвиток електричних катерів, а муніципалітети підтримують екотуризм, пропонуючи альтернативні маршрути - піші, велосипедні або електротранспортні тури, що зменшують вплив на довкілля.

Крім того, у розвитку сталого туризму значну роль відіграє освіта та підвищення екологічної свідомості туристів. Наприклад, розробляються інтерактивні додатки, що інформують про правила поведінки в природних зонах, а місцеві гіді проходять спеціальне навчання зі сталого туризму.

Таким чином, Норвегія є одним із європейських лідерів у сфері стійкого туризму. Її досвід свідчить про те, що збереження природного та культурного середовища може ефективно поєднуватися з економічним розвитком і високою якістю туристичних послуг.

Данія – одна з найзеленіших країн Європи, де сталий туризм є невід'ємною частиною культури. Від велосипедних прогулянок до екологічно чистих готелів, країна пропонує численні можливості для мандрівників, які прагнуть зменшити свій екологічний слід. Велосипед – це не просто транспортний засіб, а частина данської ідентичності. У Копенгагені прокладено понад 390 км велосипедних доріжок, а загалом по країні – понад 12 000 км. Мандрівники можуть легко орендувати велосипеди, електробайки або вантажні велосипеди, що робить подорожі комфортними та екологічними.

Копенгагенські канали, які колись були забруднені, сьогодні є одними з найчистіших у світі. Ініціатива GreenKayak дозволяє безкоштовно орендувати каяк за умови, що під час прогулянки ви збиратимете сміття. Це не тільки захоплююча активність, а й спосіб зробити свій внесок у збереження навколишнього середовища.

Данія пропонує безліч можливостей для екологічних подорожей на природі. Національні парки, такі як Ті, Мольс-Б'єрге та Ваддензе, ідеально підходять для пішохідних прогулянок, спостереження за птахами та інших активностей на свіжому повітрі.

У Данії понад 20% готелів мають сертифікацію Green Key, що свідчить про їхній високий рівень екологічної відповідальності. Ці заклади дотримуються суворих стандартів щодо енергоспоживання, водокористування та управління відходами.

Данія активно розвиває екологічний транспорт. У Копенгагені планується повна заміна дизельних автобусів на електричні до кінця 2025 року. Також розвивається мережа електричних трамваїв та паромів, що з'єднують острови, такі як Борнхольм та Самсе [53].

У Данії популярні ресторани, які пропагують стійке харчування. Наприклад, Gro Spiseri, розташований на даху з городом, пропонує страви з місцевих органічних продуктів. Reffen – це вуличний ринок їжі, побудований з перероблених матеріалів, де можна скуштувати страви з усього світу.

Подорожуючи Данією, можна скористатися кількома порадами для сталого туризму: подорожуйте поза сезоном, щоб зменшити навантаження на природу, підтримуйте місцевих виробників та підприємців, використовуйте багаторазові пляшки та сумки, а також поважайте природу та диких тварин, залишаючи після себе лише сліди. Данія пропонує безліч можливостей для сталого туризму, де кожен мандрівник може знайти щось для себе, зберігаючи при цьому навколишнє середовище.

Нідерланди слугують яскравим прикладом країни, яка успішно інтегрує принципи сталого розвитку, інноваційні технології та шанобливе ставлення до природи, створюючи привабливе середовище для розвитку екологічного туризму.

Велосипедна інфраструктура є однією з найрозвиненіших у світі: понад 35 000 км спеціалізованих велодоріжок охоплюють країну, забезпечуючи зручність та безпеку пересування. У таких містах, як Гронінген, понад 57% мешканців щоденно користуються велосипедами, демонструючи приклад того, як активна мобільність може ефективно замінити традиційні види транспорту, зменшуючи викиди та підвищуючи якість життя [54].

Рис.2.17. Велодоріжки в Нідерландах, які виробляють сонячну енергію

Рис 2.18. Карта туристичних маршрутів Нідерландів

Громадський транспорт також зроблено максимально екологічним. Вже з 2017 року всі електропоїзди в Нідерландах працюють на енергії, отриманій із відновлюваних джерел, а до 2030 року країна планує повністю перевести міські автобуси на безвикидні технології. Це є частиною масштабної стратегії "зеленої трансформації" міської інфраструктури.

Для прихильників повільного туризму Нідерланди пропонують широкий вибір природних та культурних маршрутів. Наприклад, новий пішохідний маршрут Het Zilverpad у регіонах Фрисландія та Гронінген дає можливість не лише милуватися унікальними пейзажами, а й пізнавати місцеву спадщину, зупиняючись у старовинних церквах і спілкуючись із мешканцями невеликих сіл [55].

Амстердам, як прогресивна столиця, активно впроваджує інноваційні урбаністичні проєкти. Простір De Ceuveel - приклад того, як занедбані промислові території можна перетворити на екологічно орієнтовані громадські простори з використанням сонячної енергії, очищенням ґрунту фітотехнологіями та повторним використанням будівельних матеріалів.

Кулінарна культура країни також відповідає концепції сталого розвитку. Багато ресторанів пропонують меню з органічних, сезонних продуктів, вирощених місцевими фермерами, сприяючи зниженню вуглецевого сліду та розвитку локальної економіки. Наприклад, ресторан De Kas в Амстердамі вирощує овочі прямо в оранжереї біля кухні.

Нідерландський уряд активно працює над управлінням туристичними потоками з метою запобігання надмірному туризму. В Амстердамі діють обмеження на будівництво нових готелів, рекламу туристичних об'єктів у популярних зонах та зменшення кількості туристичних круїзів, що сприяє збереженню балансу між інтересами мешканців і гостей міста.

У підсумку, Нідерланди формують нову модель туризму - відповідального, інклюзивного та спрямованого на довготривале збереження природних, культурних і соціальних ресурсів. Це країна, де сталий туризм не є абстрактною ідеєю, а реальною практикою щоденного життя.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТІЙКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз нормативної бази України з питань стійкого туризму

Нормативна база України у сфері стійкого туризму формується в умовах поступового наближення до європейських стандартів та принципів сталого розвитку. Хоча в національному законодавстві ще відсутнє чітке визначення поняття «стійкий туризм», ключові положення, які прямо чи опосередковано стосуються цього напрямку, уже закладені в низці законів та стратегічних документів.

Перш за все, основи для розвитку сталого туризму в Україні містяться у **Конституції України**, яка в статтях 16 і 66 зобов'язує державу та громадян забезпечувати охорону довкілля і збереження природних ресурсів. Це створює загальний правовий фундамент для дій у напрямі екологічної відповідальності, що є ключовим компонентом стійкого туризму [56].

Основним галузевим законом є **Закон України «Про туризм»**, прийнятий ще у 1995 році. У ньому не міститься прямої згадки про сталий туризм, однак у тексті зазначається, що одним з пріоритетів державної політики в цій сфері є збереження навколишнього природного середовища та культурної спадщини. Таким чином, навіть без чіткого терміну, закон створює правове підґрунтя для впровадження екологічно та соціально відповідального туризму [57].

Важливим нормативним актом є також **Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»**, який визначає екологічну безпеку як складову сталого розвитку, що повинна враховуватись у будь-якій господарській діяльності, включаючи туристичну [58]. Крім того, **Закон «Про природно-заповідний фонд України»** регулює діяльність у межах національних парків, біосферних заповідників та інших охоронюваних територій, що відіграють важливу роль у розвитку екологічного туризму. У цьому законі передбачено обмеження на масове відвідування таких об'єктів, що

забезпечує збереження біорізноманіття і культурної цінності природних ландшафтів [59].

На рівні стратегічного планування ключову роль відіграють документи, як-от **Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2027 року**, яка передбачає підтримку туризму як інструменту регіонального розвитку, з акцентом на екологічність, сталий менеджмент ресурсів і участь громад [60]. У **Національній економічній стратегії до 2030 року** також фіксується пріоритет розвитку зеленого туризму, а отже, і потенціал для формування ринку сталих туристичних послуг. У цих документах закладено основу для системного підходу до інтеграції цілей сталого розвитку в туристичну політику України [61].

Концепція розвитку туризму та курортів, затверджена у 2017 році, хоч і має рекомендаційний характер, вказує на важливість розвитку еко-, сільського та зеленого туризму як пріоритетних напрямів. Вона також закликає до екологізації туристичної інфраструктури, що є складовою політики стійкого розвитку [62].

Україна також взяла на себе низку міжнародних зобов'язань, зокрема в межах **Угоди про асоціацію з Європейським Союзом** та реалізації **Цілей сталого розвитку ООН**. Особливо це стосується цілей №8 (гідна праця та економічне зростання), №11 (сталі міста та громади), №12 (відповідальне споживання і виробництво) та №13 (боротьба зі змінами клімату), які прямо чи опосередковано стосуються розвитку сталого туризму [63].

Водночас нормативно-правове забезпечення цієї сфери має низку проблем. Насамперед, це відсутність чіткого визначення сталого туризму в законодавстві, нестача стандартів для сертифікації туристичних послуг відповідно до принципів сталого розвитку, а також недостатнє фінансування програм підтримки місцевих ініціатив у сфері екотуризму. Наразі відсутні також ефективні механізми екологічної оцінки туристичних проєктів і системи екологічного маркування.

3.2 Особливості стійкого розвитку туризму в Україні

Однією з ключових характеристик сучасного світового туризму є його орієнтація на принципи сталого розвитку, що закріплені в документах ООН та Всесвітньої туристичної організації і нині вважаються усталеним напрямом. Сьогодні концепція сталого туризму розглядається як інтегральна система, що охоплює екологічні, соціальні, політичні та економічні аспекти. У багатьох країнах світу ця модель успішно впроваджується на практиці. В Україні туристичний сектор в останні роки також демонструє позитивну динаміку окремих показників. Водночас, незважаючи на багаті й різноманітні рекреаційно-туристичні ресурси, які можуть стати основою сталого розвитку туризму, рівень їх використання та ефективності залишається вкрай низьким порівняно з європейськими державами. Більше того, в ряді українських регіонів спостерігається тривожна тенденція: ще не створивши повноцінну туристичну інфраструктуру, вже відбувається деградація природного середовища через його забруднення. А як відомо, саме якість довкілля та природне різноманіття є визначальними факторами розвитку туризму.

Сталий туризм в Україні набуває дедалі більшого значення як відповідь на виклики екологічного, соціального та економічного характеру. Цей підхід передбачає розвиток туристичної галузі, що не шкодить довкіллю, підтримує місцеві громади та зберігає культурну спадщину [64].

Основними завданнями сталого розвитку є:

- Відновлення природних екосистем та забезпечення їх збереження на достатній площі й у належному обсязі з метою підтримання їх здатності до самовідновлення.
- Одночасне випереджальне вирішення ключових питань економічного, соціального, демографічного й духовного розвитку.
- Погодження темпів економічного зростання з реальними можливостями природних екосистем і рівнем їх ресурсної ємності.

Доктрина сталого розвитку спирається на Концепцію сталого розвитку, яка базується на таких принципах:

- безперервність і сталість процесів розвитку;
- всебічна та гармонійна реалізація потенціалу людини;
- дотримання соціальної справедливості.

Готель City Park Hotel Kyiv є яскравим прикладом практичного впровадження принципів сталого туризму в Україні. Його діяльність демонструє, що поєднання комфорту, сучасних послуг та екологічної відповідальності є не лише можливим, а й перспективним напрямом розвитку туристичної галузі. У контексті сталого туризму, що передбачає збалансоване використання природних, культурних і соціальних ресурсів, цей готель виділяється своїм прагненням зменшити негативний вплив на довкілля та підвищити екологічну свідомість гостей.

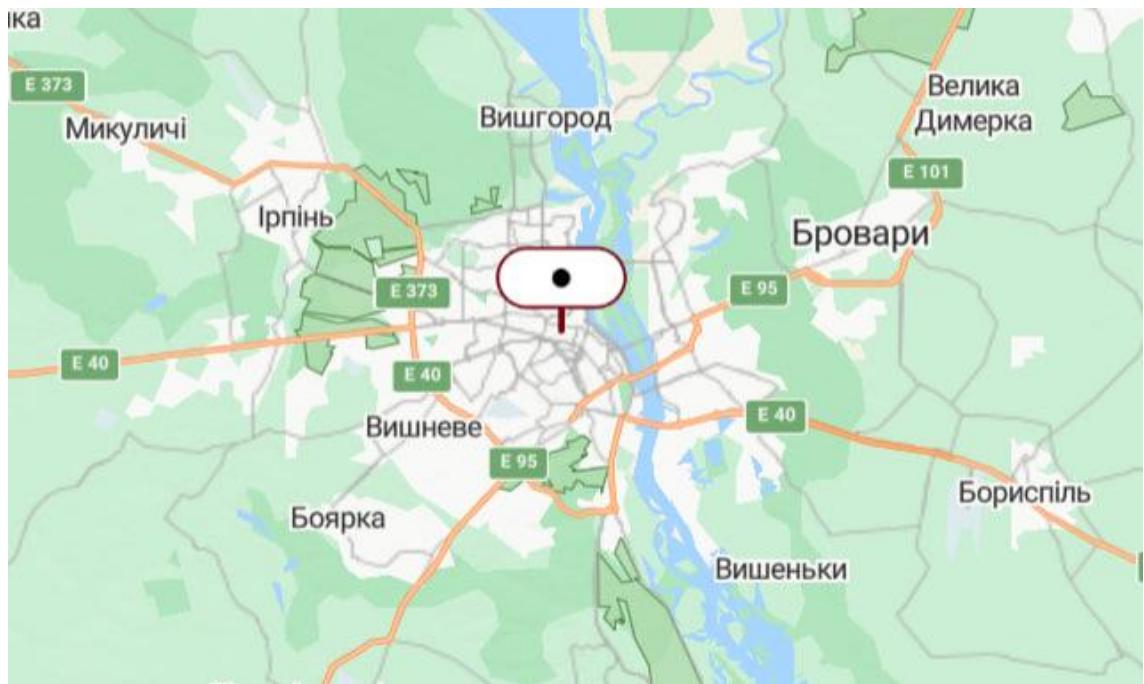

Рис.3. Готель City Park Hotel Kyiv на карті

Рис.3.1. Готель City Park Hotel Kyiv

У своїй роботі City Park Hotel активно використовує енергоефективні технології: номери обладнані світлодіодним освітленням, автоматичними системами контролю електроенергії, а також сантехнікою, що сприяє ощадному використанню води. Особливу увагу приділено сортуванню відходів - у готелі встановлено окремі контейнери для скла, паперу, пластику та алюмінію, що відповідає сучасним європейським практикам поводження з відходами. В оформленні інтер'єрів використовуються екологічно чисті та перероблені матеріали, що підкреслює прагнення до сталого споживання ресурсів [65].

Крім того, готель сприяє зниженню вуглецевого сліду туристів, заохочуючи їх користуватися громадським транспортом та пішохідними маршрутами. Гостям надається відповідна інформація про екологічні способи пересування містом, що не лише знижує навантаження на міську інфраструктуру, а й формує культуру відповідального подорожування.

Таким чином, діяльність City Park Hotel Kyiv гармонійно вписується в загальну стратегію розвитку сталого туризму в Україні. В умовах сучасних екологічних викликів та потреби збереження ресурсів для майбутніх поколінь, такі приклади демонструють, що сталий туризм не є абстрактною ідеєю, а

реальним шляхом до якісної трансформації туристичної індустрії. Упровадження подібних практик в інших готелях та туристичних об'єктах України може стати важливим кроком до сталого розвитку всієї сфери.

Регіональний ландшафтний парк «Знесіння» у Львові є яскравим прикладом інтеграції природоохоронної діяльності з екотуризмом та сталим розвитком міської громади. Створений у 1993 році, цей парк займає площу 312,1 га і є найбільшим зеленим масивом міста, розташованим у безпосередній близькості до історичного центру Львова.

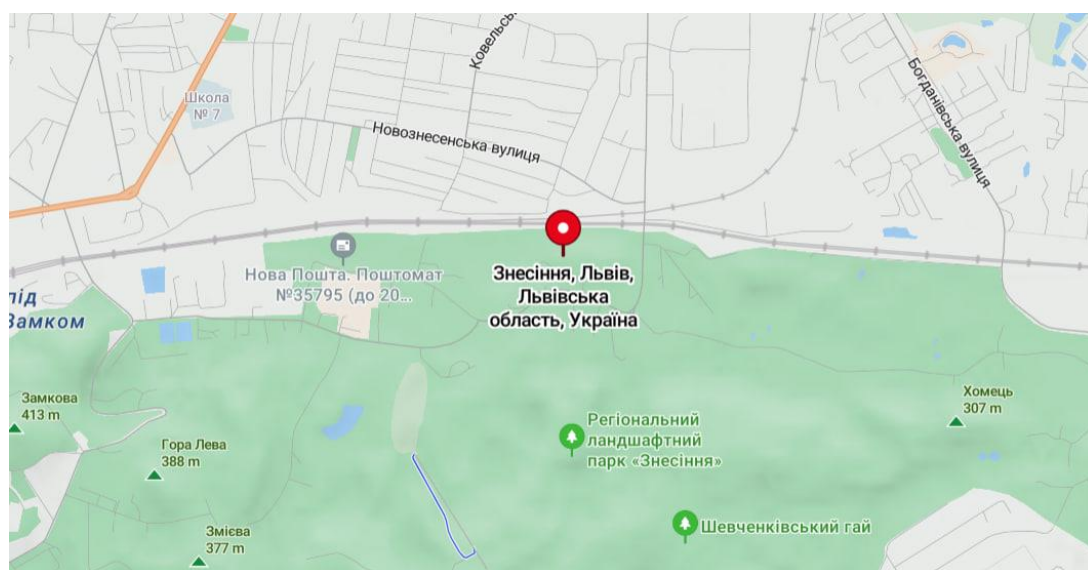

Рис.3.2 Парк «Знесіння» на карті

Рис.3.3. Парк «Знесіння»

Парк «Знесіння» охоплює різноманітні природні ландшафти, включаючи лісові масиви, степові ділянки, озера та гірські хребти. Особливу цінність мають геологічні пам'ятки, такі як гора Лева з окаменілими залишками морської фауни, а також рідкісні види флори та фауни, що збереглися на території парку. Парк активно проводить освітні програми, спрямовані на підвищення екологічної свідомості серед мешканців та гостей міста. Організуються екологічні екскурсії, лекції, майстер-класи та науково-практичні конференції. Наприклад, у грудні 2023 року відбулася конференція, присвячена 30-річчю парку, на якій обговорювалися питання збереження біорізноманіття та сталого розвитку території. «Знесіння» активно залучає місцеві громади до участі в природоохоронних заходах та розвитку інфраструктури парку.

Мешканці Львова беруть участь у волонтерських акціях, спрямованих на прибирання території, висадку дерев та відновлення екосистем. Також проводяться культурні події, такі як фестивалі, виставки та театралізовані заходи, що сприяють розвитку місцевої культури та туризму. Регіональний ландшафтний парк «Знесіння» є важливим елементом стратегії сталого розвитку Львова. Він сприяє збереженню природної спадщини, розвитку екологічного туризму та підвищенню якості життя мешканців міста. Парк також є частиною міжнародного біосферного резервату «Розточчя», що підкреслює його значення на глобальному рівні [66].

Громадська організація «Карпатський шлях» відіграє важливу роль у розвитку екологічного туризму в Українських Карпатах, активно сприяючи сталому розвитку регіону. Її діяльність зосереджена на збереженні природної спадщини, підтримці місцевих громад та впровадженні екологічних практик у туристичній сфері. Організація реалізує проекти, спрямовані на розвиток екотуризму, зокрема шляхом створення та популяризації туристичних маршрутів, що дозволяють відчувати красу карпатської природи та ознайомитися з традиційним способом життя місцевих жителів [67].

У Західній Україні також активно розвивається агротуризм, що є важливою складовою сталого туризму. Туристи мають можливість відвідати фермерські

господарства, брати участь у сільськогосподарських роботах, вивчати традиційні ремесла та підтримувати місцеву економіку. Такі ініціативи сприяють збереженню культурної спадщини, розвитку місцевих громад та підвищенню екологічної свідомості серед туристів.

В Україні активно впроваджуються ініціативи зі сталого розвитку туризму, які охоплюють різні регіони, зокрема Умань, Приазов'я та Карпати. Умань, відома своєю природною та культурною спадщиною, активно розвиває туристичну інфраструктуру із заохоченням до впровадження екологічних практик. Місцева громада та науковці з Уманського національного університету садівництва активно співпрацюють у напрямку розвитку сталого туризму, що включає в себе інноваційні методи у сфері гостинності та екологічного туризму. Це дозволяє залучити туристів, одночасно сприяючи охороні природного середовища та підтримці місцевих традицій.

Приазов'я, з його унікальними природними ландшафтами, також робить акцент на сталому розвитку туризму. Регіон розвиває екологічні маршрути, які включають спостереження за птахами та участь у природоохоронних заходах, що дозволяє туристам не лише насолоджуватись красою природи, але й активно долучатись до її збереження. Це сприяє збереженню біорізноманіття та розвитку місцевої економіки через екологічні види діяльності, такі як еко-туризм.

Особливо важливим прикладом сталого туризму є Буковель, який став першим курортом в Україні, що пройшов міжнародну сертифікацію за стандартами сталого туризму. У рамках цього процесу Буковель впровадив низку екологічно чистих ініціатив, таких як сертифікація об'єктів за системою «Green Key». Крім того, курорт активно працює над забезпеченням екологічного транспорту та збереженням природних ресурсів, сприяючи розвитку регіону без шкоди для навколишнього середовища [68].

Ці ініціативи сприяють розвитку сталого туризму в Україні, де поєднуються збереження природної спадщини, підтримка місцевих громад та підвищення якості туристичних послуг. Вони є важливим кроком до інтеграції України в міжнародні екологічні практики та підвищення екологічної свідомості

серед туристів, а також сприяють сталому економічному розвитку регіонів через екологічні види діяльності. Загалом, сталий туризм в Україні сприяє збереженню природних ресурсів, підтримці місцевих громад та розвитку економіки, забезпечуючи гармонійний баланс між потребами туристів та довкіллям.

3.3 Аналіз програм у галузі стійкого туризму в Україні

В Україні спостерігається активний розвиток ініціатив у галузі сталого туризму, спрямованих на збереження природних ресурсів, підтримку біорізноманіття та розвиток місцевих економік через залучення туризму. Однією з таких ініціатив є проєкт "Зелені маршрути України", який передбачає створення мережі екологічно чистих туристичних маршрутів, що включають як природні ландшафти, так і культурні об'єкти. Цей проєкт має на меті не лише збереження природних ресурсів, але й стимулювання економічного розвитку на місцях через активне залучення місцевих громад до створення і реалізації туристичних продуктів

Проєкт передбачає прокладання різноманітних "зелених" шляхів, таких як велосипедно-пішохідні маршрути, що дозволяють туристам насолоджуватися природною красою українських регіонів без шкоди для екології. Зокрема, в Київській, Рівненській, Івано-Франківській та Тернопільській областях вже реалізуються маршрути, які сприяють розвитку туризму та економіки цих регіонів. Наприклад, маршрут «Долина двох рік» на Рівненщині чи «Медове коло» в Київській, Рівненській областях які створюють можливості для відвідування природних та історичних пам'яток [69].

Рис.3.4. Карта туристичного маршруту «Долина двох рік»

Рис.3.5. Туристичний маршрут «Медове коло» (Рівненщина)

Активне залучення місцевих громад є важливим аспектом проєкту. Місцеві жителі беруть участь у розробці маршрутів, організують майстер-класи, культурні заходи та інші ініціативи, що дає їм змогу не тільки отримувати доходи від туризму, а й забезпечувати збереження традицій та культурної спадщини. Наприклад, в рамках проєкту «Зелена стежка» в Рівненській області

місцеві жителі організовують еко-тури та культурні події, що сприяють розвитку внутрішнього туризму та популяризації природної та культурної спадщини.

Крім того, організації, такі як «Greenways», активно підтримують розвиток зеленого туризму в Україні, надаючи консультації щодо стратегічного планування та створення туристичних продуктів, що відповідають принципам сталого розвитку. Вони також сприяють розвитку міжнародних зв'язків і партнерств, що дозволяє Україні стати частиною глобальних екологічних ініціатив.

Також однією з таких ініціатив є «Зелений код туризму», що фокусується на впровадженні екологічно чистих практик у туристичній індустрії.

Цей проєкт передбачає сертифікацію туристичних підприємств, які дотримуються екологічних стандартів, зокрема в галузях енергоефективності, збереження водних ресурсів та зменшення відходів. Наприклад, у рамках програми «Зелений ключ», яка є першою в світі міжнародною програмою еко-маркування для місць розміщення, рекреації та спорту, об'єкти повинні відповідати 60 міжнародним і національним критеріям, сфокусованим на екологічному менеджменті, підвищенні екологічної свідомості гостей, персоналу та постачальників, енерго- і водозбереженні та інших аспектах .

Конкретні приклади успішної сертифікації в Україні включають турготель «Косів» та приватну садибу «Живиця» в Івано-Франківській області. Власники цих закладів впровадили практики, що дозволяють заощаджувати до 50% електроенергії та тепла, використовують нешкідливі для довкілля миючі засоби та дбають про раціональне використання природних ресурсів. Ці зусилля були відзначені сертифікатами, що підтверджують відповідність європейським екологічним стандартам [70].

Крім того, в Карпатському регіоні реалізується проєкт «Go To Carpathia», метою якого є професіоналізація обслуговування туристів шляхом впровадження ідеї зеленого туризму на основі системи сертифікації. Цей проєкт підкреслює роль зеленого туризму як ефективного інструменту сталого розвитку та

збереження культурної і природної спадщини польсько-української частини Східних Карпат.

Ініціатива також сприяє популяризації сталих видів транспорту серед туристів, таких як велосипеди та пішохідні маршрути. Наприклад, Grand Hotel Pylupets - сучасний готельно-оздоровчий комплекс, розташований у серці курорту Пилипець, одного з найвідоміших гірських осередків туризму в Закарпатті. Готель поєднує комфорт із турботою про довкілля та активно підтримує розвиток сталого туризму в регіоні. На його базі організовано велосипедні маршрути різної складності, які проходять через полонини, ліси та вершини Боржавського хребта, зокрема маршрути MINI, MEGA та GIGA. Вони доступні для туристів з різним рівнем фізичної підготовки, а на території готелю працює прокат велосипедів і діють послуги гідів [71]. Крім активного відпочинку, Grand Hotel Pylupets пропонує спа-комплекс, оздоровчі процедури та ресторан із стравами локальної кухні. У його інтер'єрі переважають природні матеріали, а в роботі застосовуються енергоефективні технології. Завдяки зручному розташуванню поруч із відомими природними об'єктами, як-от водоспад Шипіт і вершина Гимба, готель є популярним місцем для туристів у будь-яку пору року.

В умовах зростаючої уваги до проблем екології та сталого розвитку в Україні дедалі більшої популярності набуває проєкт «Екологічні стежки України». Це багатокомпонентна ініціатива, яка об'єднує створення фізичної інфраструктури екостежок із проведенням природоохоронної просвітницької роботи серед туристів, місцевих громад і молоді. Основна мета проєкту - сприяти розвитку екологічного туризму в межах природоохоронних територій, таких як національні природні парки, біосферні резервати та заказники, одночасно підвищуючи рівень екологічної культури відвідувачів і мешканців регіонів.

Рис.3.6. Карта маршрутів гірського веломарафону МТВ Marathon

Екологічні стежки проєктуються таким чином, щоб турист міг без шкоди для довкілля пройти через найцінніші природні локації, спостерігати за флорою і фауною, вивчати геологічні, кліматичні та історико-культурні особливості території. Уздовж маршрутів встановлюються інформаційні стенди, оглядові майданчики, зони відпочинку, а також QR-коди з аудіогідами чи доступом до онлайн-інформації. Особлива увага приділяється доступності - деякі маршрути адаптовані для дітей, людей похилого віку та маломобільних груп.

Яскравим прикладом реалізації цього проєкту є екостежка «Заповідна» на острові Джарилгач у Херсонській області. Цей маршрут проходить через територію національного природного парку «Джарилгацький» і дає змогу побачити типи для Причорномор'я степи, солончаки, лагуни, а також численні види рідкісних птахів, які гніздяться на острові. Для відвідувачів організують тематичні екскурсії з гідами, що пояснюють важливість збереження прибережних екосистем [72].

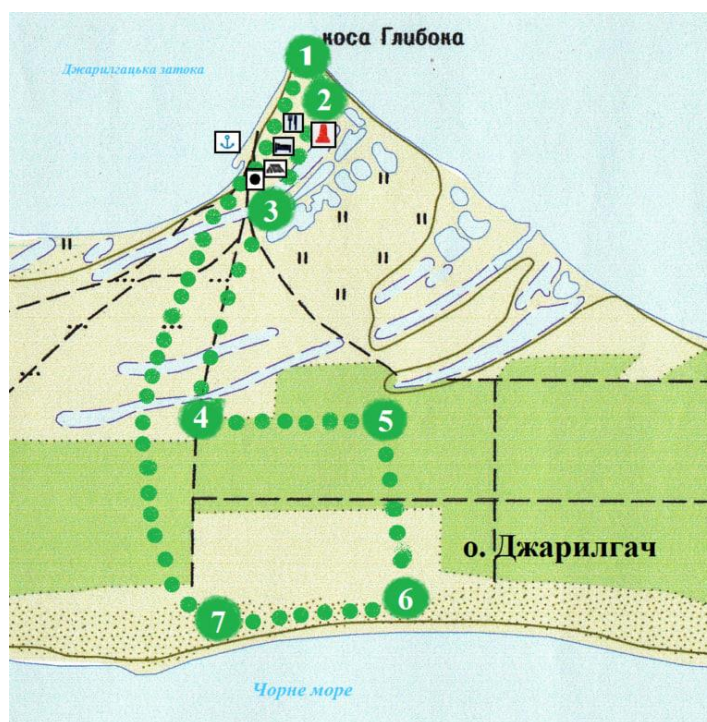

Рис.3.7. Екостежка «Заповідна» на острові Джарилгач

Ще один приклад – екологічна стежка «Пасіки» в Ужанському національному природному парку (Закарпатська область), яка пролягає через ботанічний резерват місцевого значення. Тут туристи можуть спостерігати за збереженими популяціями рідкісних рослин, зокрема пізньоцвіту осіннього, та ознайомитися з традиційним закарпатським бджолярством. Такий підхід поєднує природоохоронну і культурну складову, залучаючи місцевих жителів до обслуговування маршруту й організації тематичних подій [73].

У північній частині країни, в Ічнянському національному природному парку (Чернігівщина), створено еколого-пізнавальну стежку «В долині Іченьки», яка знайомить туристів із болотними екосистемами та луками Полісся. Відвідувачі дізнаються про роль водно-болотних угідь у підтриманні кліматичної рівноваги, захисті біорізноманіття та якості водних ресурсів.

На заході України в місті Глиняни Львівської області реалізовано туристично-екологічний маршрут «Піші еко-стежки», що поєднує природні ландшафти з історичними пам'ятками міста. Цей проєкт став прикладом інтеграції сталого туризму в малих містах, де екологічні маршрути слугують не

лише освітнім, а й соціально-економічним інструментом, залучаючи туристів до регіону й стимулюючи розвиток малого бізнесу [74].

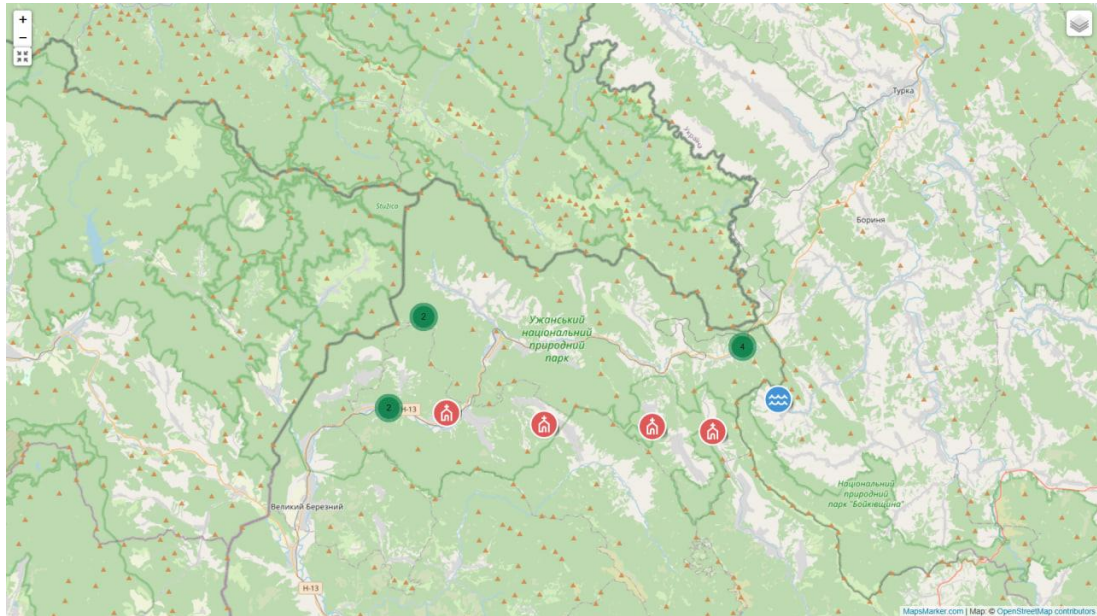

Рис.3.8. Екологічна стежка «Пасіки» в Ужанському національному природному парку

Крім того, багато екостежок створюються в рамках навчальних програм. Так, деякі природоохоронні установи України розробляють маршрути для школярів і студентів, проводячи інтерактивні заняття просто неба. Такі програми часто реалізуються спільно з громадськими організаціями, науковцями та міжнародними донорами. Наприклад, ГО «Екоклуб» у Рівному за підтримки швейцарських партнерів брала участь у створенні навчальних маршрутів для молоді в межах місцевих ландшафтних парків.

У підсумку, проєкт «Екологічні стежки України» - це не лише розвиток туристичної інфраструктури в природних зонах, а й потужний засіб екологічного виховання, підтримки регіонального розвитку та охорони біорізноманіття. Через поєднання пізнавальної функції з практиками сталого туризму такі стежки сприяють формуванню нового ставлення до природи - відповідального, інформованого й етичного.

3.4. Проблеми та перспективи впровадження стійкого туризму в Україні

Стійкий туризм в Україні залишається актуальним напрямом розвитку туристичної галузі, особливо в контексті зростаючої уваги до екологічних, соціальних і культурних аспектів подорожей. Однак, впровадження принципів стійкого туризму в Україні супроводжується низкою викликів, які уповільнюють інтеграцію цієї моделі в практику туроператорів, місцевих громад і державних органів.

Однією з головних проблем є недостатнє розуміння концепції стійкого туризму серед представників туристичної індустрії та самих туристів. Часто туризм в Україні розглядається виключно як інструмент економічного прибутку без урахування впливу на довкілля, культурну спадщину та соціальні умови місцевих жителів.

Ще однією серйозною перешкодою є слабка нормативно-правова база та фрагментарна державна політика в сфері сталого туризму. Попри те, що у Стратегії розвитку туризму та курортів до 2026 року задекларовано пріоритетність сталого підходу, конкретні механізми його реалізації залишаються нечіткими або малоефективними. До прикладу, екологічне законодавство в Україні слабо інтегроване в систему ліцензування та моніторингу туристичних послуг, що ускладнює контроль за діяльністю підприємств у природоохоронних зонах, таких як національні парки чи заповідники [75].

Наявні інфраструктурні проблеми також гальмують розвиток сталого туризму. Відсутність зручних, екологічно чистих засобів транспорту, поганий стан доріг до природоохоронних територій, обмежена кількість сертифікованих еко-садиб та відсутність інформаційних центрів для туристів у сільських громадах створюють бар'єри як для внутрішніх, так і для іноземних подорожувальників. У цьому контексті можна згадати Карпатський регіон, який має високий потенціал для розвитку еко- та сільського туризму, але потерпає від

надмірного антропогенного навантаження, нелегального будівництва та відсутності системного підходу до управління туристичними потоками [76].

Не менш важливою є проблема збереження культурної спадщини та автентичного середовища. Масовий туризм у деяких регіонах, таких як Львів, Одеса, Київ, призводить до поступового витіснення локальних традицій, зростання цін на оренду для місцевого населення та комерціалізації культурних об'єктів. У результаті втрачається не лише туристична привабливість, але й унікальний дух місцевості, що суперечить принципам сталого розвитку.

Попри зазначені виклики, в Україні існує низка позитивних тенденцій, які формують перспективи впровадження стійкого туризму. Перш за все, зростає зацікавленість молоді у подорожах з мінімальним впливом на природу. Волонтерські ініціативи, такі як проєкти «Чисті Карпати» чи еко-мандрівки, спрямовані на прибирання туристичних маршрутів і популяризацію відповідального туризму, мають дедалі більшу підтримку в соцмережах і серед активістів [77].

Також розвивається сегмент сільського зеленого туризму, зокрема на Закарпатті, Буковині та Поліссі, де місцеві громади починають усвідомлювати економічну вигоду від збереження природи й традиційного укладу життя. Успішними прикладами є сертифіковані еко-садиби, що працюють за стандартами сталого туризму, наприклад, «Еко-садиба Ведмежа гора» на Івано-Франківщині або «Дім на Говерлі» в селі Лазещина. У таких ініціативах місцеві мешканці виступають не лише господарями, а й гідями, що дозволяє зберігати і передавати туристам автентичну культуру [78].

Крім того, міжнародна співпраця відкриває нові горизонти. Зокрема, проєкти, що реалізуються за підтримки Європейського Союзу в рамках програми «EU4Business» чи «House of Europe», допомагають українським громадам розвивати туристичні маршрути відповідно до принципів сталого розвитку, зокрема впроваджуючи цифрові технології, інклюзивність та енергоефективність [79].

Таблиця 3.1.

SWOT-аналіз впровадження стійкого туризму в Україні

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Різноманітна природна та культурна спадщина (Карпати, Полісся, Закарпаття, Буковина)	Низький рівень обізнаності про сталий туризм серед туристів і представників галузі
Зростаючий інтерес молоді до еко- та відповідального туризму	Орієнтація бізнесу лише на прибуток без урахування екологічних і соціальних аспектів
Успішні приклади місцевих ініціатив (еко-садиби, гіді з місцевого населення)	Відсутність стратегій сталого розвитку у більшості підприємств малого та середнього бізнесу
Активність волонтерів та екологічних рухів (напр., «Чисті Карпати»)	Слабка нормативно-правова база та нечіткі механізми реалізації сталого туризму
Формування нової культури відновлення через туризм у постраждалих регіонах	Обмежений доступ до окремих регіонів через воєнні дії або мінну небезпеку
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Міжнародна підтримка через програми EU4Business, House of Europe	Погана транспортна інфраструктура (доступ до природоохоронних територій, стан доріг)
Розвиток сільського та зеленого туризму у громадах (економічні вигоди для місцевих жителів)	Надмірне антропогенне навантаження, зокрема у Карпатах (нелегальне будівництво, стихійні туристичні потоки)
Залучення цифрових технологій, інклюзивності, енергоефективності у туризм	Масовий туризм у містах (Київ, Львів, Одеса) призводить до витіснення автентичної культури і зростання цін
Створення нових екологічних маршрутів, розвиток інфоцентрів, сертифікація еко-послуг	Втрата культурної ідентичності та комерціалізація традиційних об'єктів спадщини
Післявоєнна відбудова територій як шанс для запровадження принципів сталого розвитку	Загроза безпеці туристів у прикордонних і деокупованих регіонах, ризики воєнного характеру
Позиціонування України як країни з унікальним досвідом еко-відновлення та волонтерського туризму	Економічна нестабільність та зниження купівельної спроможності як внутрішніх, так і іноземних туристів

Для визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз впровадження стійкого туризму в Україні було використано SWOT-аналіз, який показав як наявний потенціал, так і серйозні виклики, зумовлені повномасштабною війною. Україна володіє унікальною природною та культурною спадщиною, яка може стати основою для розвитку стійкого туризму. Навіть в умовах війни зберігається інтерес до еко- та зеленого туризму, особливо серед молоді. Успішні приклади локальних ініціатив – еко-садиби, локальні гіді, волонтерські екологічні акції – підтверджують, що стійкий туризм уже формується знизу, на рівні громад. Цей потенціал особливо важливий у контексті майбутнього відновлення. Водночас війна загострила низку слабких сторін: зруйнована інфраструктура, обмежений доступ до частини територій через небезпеку, відсутність чіткої державної політики у сфері сталого туризму. Низький рівень обізнаності у суспільстві щодо принципів сталого туризму та пріоритет комерційних інтересів над екологічними цінностями залишаються проблемою.

Попри це, можливості значні, зокрема міжнародна підтримка, інвестиції у відновлення, розвиток місцевих ініціатив, зеленого і меморіального туризму, залучення цифрових технологій. Важливим напрямом є використання туризму як інструменту відновлення територій та підтримки громад, які постраждали від бойових дій. Проте існують і загрози: мінна небезпека, ризики безпеки, надмірне навантаження на популярні локації, комерціалізація культури. Усе це потребує стратегічного підходу, аби зробити туризм не лише безпечним і прибутковим, а й відповідальним та стійким у довгостроковій перспективі.

У підсумку, стійкий туризм в Україні перебуває на етапі становлення, і для його повноцінного розвитку необхідні комплексні зусилля: удосконалення законодавства, підтримка локальних ініціатив, просвітницька робота серед туристів і туроператорів, а також міжнародне партнерство. Якщо ці кроки будуть реалізовані, Україна зможе не лише зберегти свої природні та культурні багатства, а й стати привабливим напрямом для екосвідомих туристів з усього світу.

ВИСНОВКИ

У результаті виконання кваліфікаційної роботи бакалавра було досягнуто поставленої мети – досліджено особливості розвитку туризму в Україні в контексті стійкого розвитку, виявлено ключові проблеми та окреслено перспективи впровадження принципів стійкості в туристичну галузь. Також проведено порівняльний аналіз національного і міжнародного досвіду реалізації підходів сталого туризму, що дало змогу сформуванню комплексного уявлення про можливості адаптації успішних практик до українських умов.

По-перше, здійснено ретроспективний огляд становлення концепції сталого розвитку. Визначено, що ця концепція є відповіддю на глобальні виклики сучасності та передбачає збалансовану взаємодію економічних, соціальних та екологічних складових. Розкрито зміст поняття «сталий туризм», який трактується як така форма туристичної діяльності, що відповідає потребам туристів, зберігає природні, культурні та соціальні ресурси для майбутніх поколінь і приносить справедливу користь місцевим громадам. Визначено ключові критерії та індикатори сталого туризму. Також проаналізовано основні міжнародні документи, які регламентують цю сферу, зокрема Глобальний етичний кодекс для туризму, Цілі сталого розвитку ООН та рекомендації Всесвітньої туристичної організації.

По-друге, досліджено успішні приклади впровадження принципів сталого туризму у різних країнах світу — зокрема, в регіонах Європи, Америки та Азії. Проаналізовано ключові підходи, які сприяли їхній ефективності: залучення місцевих громад, стратегічне планування, впровадження інновацій, ефективне правове регулювання та дотримання стандартів якості. Визначено можливості застосування окремих практик в українських реаліях, з урахуванням специфіки національного соціального, економічного та природного контексту.

По-третє, охарактеризовано сучасний стан та перспективи розвитку сталого туризму в Україні. Встановлено, що країна володіє значним потенціалом завдяки унікальним природним ландшафтам, багатій культурній спадщині та

розмаїттю традицій. Водночас зазначено, що сталий туризм в Україні перебуває на етапі формування, а його розвиток гальмується рядом проблем: відсутністю національної стратегії, фрагментарністю державної політики, нестачею фінансування та низьким рівнем обізнаності населення. Разом із тим, зростання громадських ініціатив, інтерес до екологічного та культурного туризму, а також приклади локальних успішних проєктів свідчать про наявність сприятливих передумов для подальшого розвитку.

Загалом, сталий туризм в Україні може стати важливим інструментом охорони довкілля, збереження національної спадщини, розвитку місцевих громад і формування позитивного міжнародного іміджу країни. Реалізація цього потенціалу потребує скоординованої взаємодії державних інституцій, бізнесу, громадського сектору й місцевого населення, впровадження якісного нормативно-правового забезпечення, просвітницької діяльності та підтримки ініціатив на місцевому рівні. Лише за таких умов сталий туризм зможе стати не винятком, а невід'ємною частиною національної туристичної політики та засобом стійкого розвитку країни загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Межі зростання» (1972) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-881633>
2. Етапи виникнення та становлення концепції збалансованого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dev.sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/istoriya/>
3. Концепція сталого розвитку: суть, мета, завдання, особливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/ЕСР_ЕНП_2022_готовий/page8.html
4. Концепція сталого розвитку як підґрунтя аналізу та моделювання соціально-економічних систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Лекція_3_Концепція сталого розвитку СЕС.pdf](#)
5. Поняття стійкого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [ПОНЯТТЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ - СОЦІОЛОГІЯ - Підручники для студентів онлайн](#)
6. Міждисциплінарний підхід до вивчення проблеми сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [VISNIK_36_4.pdf](#)
7. Сталий розвиток для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Туризм – Сталий розвиток для України \(sd4ua.org\)](#)
8. Глобальний етичний кодекс для туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kichakatours.co.ke/uk/%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83/>

9. Офіційний вебпортал парламенту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року | LIGA:ZAKON \(ligazakon.net\)](http://ligazakon.net)
10. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року | United Nations Development Programme \(undp.org\)](http://undp.org)
11. Забезпечення розвитку сталого туризму в українських Карпатах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Забезпечення розвитку сталого туризму в українських Карпатах – Установа "Агенція регіонального розвитку Закарпатської області" \(zakarpattia.agency\)](http://zakarpattia.agency)
12. Все про туризм. Туристична бібліотека. Синергізм у сталому розвитку туризму: локальні та глобальні аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Синергізм у сталому розвитку туризму: локальні та глобальні аспекти](#)
13. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [\(PDF\) Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія | Oleksandr Krupskyi - Academia.edu](#)
14. Все про туризм. Туристична бібліотека. Європейська система індикаторів туризму (ETIS) як інструмент для менеджменту сталого розвитку територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Європейська система індикаторів туризму \(ETIS\) як інструмент для менеджменту сталого розвитку територій в умовах децентралізації](#)
15. Оцінка впливу туризму на соціально-економічний розвиток суспільних просторових систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [9.pdf](#)
16. Все про туризм. Туристична бібліотека. Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: [Сталий розвиток туризму: досвід Європейського Союзу і завдання для України](#)

17. Все про туризм. Туристична бібліотека. Стратегічне управління туристичними організаціями у сучасному соціально-економічному контексті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Стратегічне управління туристичними організаціями у сучасному соціально-економічному контексті](#)
18. Все про туризм. Туристична бібліотека. Сталий розвиток туризму: сутність, завдання та принципи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Сталий розвиток туризму: сутність, завдання та принципи \(tourlib.net\)](#)
19. Проблеми розвитку туризму в Україні у контексті сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Проблеми розвитку туризму в Україні у контексті сталого розвитку](#)
20. Наука в дії для досягнення цілей сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Наука в дії для досягнення цілей сталого розвитку - Міжнародна наукова рада](#)
21. Sustainable Practices in National Parks [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable Practices in National Parks | Sustainable Investment Group](#)
22. Travel Blue. National Parks: Champions of Sustainable Tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [National Parks: Champions of Sustainable Tourism | Travel Blue Travel Accessories \(travel-blue.com\)](#)
23. Sustainable Ecotourism and Visitor Capacity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable Ecotourism and Visitor Capacity - Big Cypress National Preserve \(U.S. National Park Service\)](#)
24. Sustainable tourism in Machu Picchu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable Tourism in Machu Picchu \(Updated 2024\)](#)
25. Xtreme tour Bulencia . Sustainable Tourism in Machu Picchu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable Tourism in Machu Picchu \(Updated 2024\) \(x-tremetourbulencia.com\)](#)

26. Alpaca Expeditions: Transforming Tourism in Peru Through Sustainability and Community Empowerment [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Tourism in Peru: Transforming Tourism in Peru](#)
27. Sustainable Tourism in Argentina [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable Tourism in Argentina | Vamos Academy](#)
28. Argentina's Sustainable Tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Argentina's Sustainable Tourism | Chimu Adventures](#)
29. Sustainable tourism in the Caribbean: Eco-friendly practices [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable tourism in the Caribbean: Eco-friendly practices. \(01centralamerica.com\)](#)
- 30.5 Essential Elements For Developing Sustainable Tourism In The Caribbean [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [5 Essential Elements For Developing Sustainable Tourism In The Caribbean | Caribbean & Co.](#)
31. Sustainable tourism and the impact of climate change on the Caribbean [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [xviii_sustainable_tourism_and_the_impact_of_climate_change_on_the_caribbean_final.pdf](#)
32. Costa Rica's Keys to Success as a Sustainable Tourism Pioneer [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Costa Rica: Sustainable Tourism Pioneer](#)
33. Sustainability in Costa Rica [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainability - Visit Costa Rica - Biodiversity Conservation & Responsible Tourism](#)
34. Все про туризм. Туристична бібліотека. Значення туристичного досвіду Коста-Ріки для розвитку туризму України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Значення туристичного досвіду Коста-Ріки для розвитку туризму України \(tourlib.net\)](#)
35. Travel and tour world. Коста-Ріка сприяє інвестиціям у сталий туризм на CHICOS на Барбадосі, зміцнюючи свої позиції як популярного екологічно чистого туристичного напрямку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Коста-Ріка сприяє інвестиціям у сталий туризм на CHICOS на Барбадосі,](#)

зміцнюючи свої позиції як популярного екологічно чистого туристичного напрямку - Travel And Tour World

36. Кибя К.Р. «Стійкий туризм в Україні: можливості розвитку та перспективи збереження природних та культурних ресурсів». II Міжнародна науково-практична конференція за темою «Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України» 26-27 листопада у м.Харків.
37. Bhutan: A model for sustainable tourism development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Bhutan: A model for sustainable tourism development | ITC](#)
38. Bhutan's Sustainable Development Fee [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Bhutan's Sustainable Development Fee](#)
39. «Лігво тигриці» над прірвою: монастир Такцанг-лакханг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [«Лігво тигриці» над прірвою: монастир Такцанг-лакханг - Tochka.net](#)
40. Komodo National Park [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Komodo National Park - UNESCO World Heritage Centre](#)
41. Sustainable development of tourist destinations [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [SUSTOUR - Projects - Site](#)
42. Japan's Strategic Approach to Sustainable Tourism Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Japan's Strategic Approach to Sustainable Tourism Development](#)
43. Miyama Town, Kyoto: Sustainable Tourism through Collaboration among Local Residents, Businesses, and Government [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Miyama Town, Kyoto: Sustainable Tourism through Collaboration among Local Residents, Businesses, and Government – Sustainable Tourism Archive | Asia-Pacific Tourism Exchange Center \(APTEC\)](#)
44. DOT TO PROVIDE SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT TRAINING FOR TOURISM OFFICERS THROUGH AIM, ATOP PARTNERSHIP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [DOT TO PROVIDE SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT TRAINING FOR](#)

[TOURISM OFFICERS THROUGH AIM, ATOP PARTNERSHIP - Love the Philippines! Welcome to the DOT's Corporate Site](#)

- 45.A Sustainable Sojourn [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [A Sustainable Sojourn - Tourism Promotions Board Philippines - CNN](#)
- 46.Bantayan Island: Successfully Promoting Sustainable Eco Tourism in the Philippines [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Bantayan Island: Successfully Promoting Sustainable Eco Tourism in the Philippines - BillionBricks | Net-Zero Homes](#)
- 47.Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг](#)
- 48.Communication from the Commission - Agenda for a sustainable and competitive European tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [EUR-Lex - 52007DC0621 - EN - EUR-Lex](#)
- 49.Сталий розвиток локальних туристичних систем і регіонів Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Сталий розвиток локальних туристичних систем і регіонів Італії](#)
- 50.Sustainable tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fsitaliane.it/content/fsitaliane/en/sustainability/environmental-commitment/sustainable-tourism.html>
- 51.Sustainable Tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable Tourism](#)
- 52.Sustainable Destination [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.visitnorway.com/plan-your-trip/green-travel/sustainable-destinations/>
- 53.Sustainable Travel in Denmark: Eco-Friendly Adventures and Green Initiatives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Sustainable Travel in Denmark: Eco-Friendly Adventures and Green Initiatives – All you need to know about Denmark](#)

54. Groningen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D0%BD>
55. Walking the Netherlands' new long-distance Salt Path [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/travel/article/2024/aug/19/walking-the-netherlands-new-long-distance-salt-path>
56. КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР](#)
57. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про туризм. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про туризм | від 15.09.1995 № 324/95-ВР](#)
58. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про охорону навколишнього п... | від 25.06.1991 № 1264-ХІІ](#)
59. ЗАКОН УКРАЇНИ. Про природно-заповідний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про природно-заповідний фон... | від 16.06.1992 № 2456-ХІІ](#)
60. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 5 серпня 2020 р. №695 Київ. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про затвердження Державної страт... | від 05.08.2020 № 695](#)
61. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА від 3 березня 2021 р. №179 Київ. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про затвердження Національної ек... | від 03.03.2021 № 179](#)
62. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 16 березня 2017 р. № 168-р Київ. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про схвалення Стратегії розвит... | від 16.03.2017 № 168-р](#)

63. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [EUR-Lex - 22014A0529\(01\) - EN - EUR-Lex](#)
64. Сталий розвиток туризму в контексті рекреаційно-туристичного природокористування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Сталий розвиток туризму в контексті рекреаційно-туристичного природокористування](#)
65. Зелений готель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cityparkhotelkiev.com.ua/green-hotels-in-kiev>
66. Природно-заповідний фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Природно-заповідний фонд – Департамент екології та природних ресурсів Львівської Обласної Державної адміністрації](#)
67. Карпатський шлях. Громадська організація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://carpathianway.org/>
68. Місія сталого розвитку туристичної дестинації Bukovel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Сталий розвиток туристичної дестинації Буковель](#)
69. У чотирьох областях України прокладають «зелені» шляхи для туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [У чотирьох областях України прокладають «зелені» шляхи для туристів | Журнал ECOBUSINESS](#)
70. «Зеленому» туризму піднімають планку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [«Зеленому» туризму піднімають планку | Газета «День»](#)
71. Велосипедні маршрути в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://grandhotelpylpets.com/velosypedni-marshruty/>
72. Екологічні стежки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Екологічні стежки « Національний природний парк «Джарилгацький»](#)
73. Екологічна стежка “Пасіки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Екологічна стежка “Пасіки” - Ужанський національний природний парк](#)
74. У Глинянах відкрили унікальний туристичний маршрут - "Піші еко-стежки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [У Глинянах відкрили](#)

[унікальний туристичний маршрут — "Піші еко-стежки" | Глинянська громада](#)

75. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 16 березня 2017р. № 168-р Київ. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Про схвалення Стратегії розвит... | від 16.03.2017 № 168-р](#)
76. Туризм у Карпатському регіоні: загрози для довкілля та способи сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/zinko6.htm
77. Екологічна акція «Чисті Карпати – чиста Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lnu.edu.ua/ekolohichna-aktsiya-chysti-karpaty-chysta-ukrajina/>
78. Ведмежа гора [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vedmezhagora.com/>
79. Розвиваємо малий та середній бізнес в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eu4business.org.ua/>
80. Прокопчук К.Р. «Європейський шлях до сталого туризму: досвід, інновації, перспективи». Міжнародна науково-практична конференція за темою «Регіон – 2025: суспільно-географічні аспекти», 25 квітня у м.Харків.